

Utgiven av föreningen Bibliotek i Samhälle (BiS), grundad 1969

Överlever Pippi i Palestina?

I detta nummer bl a:

Ulla Lundqvist om sitt läsprojekt i Palestina. GATS. Greta Renborg i serien Bibliotekarie i samhället. IT i Botkyrka och Lidingö. Biblioteket som postkontor. Biblioteken i USA efter 11 september. Uppdrag e-demokrati. Hur mycket integritet har en låntagare?

Innehåll bis nr 2 2002:

- 3.** Ledare: Oberoende och beroende på Kuba
- 4.** Ingrid Atlestams notiser innehåller den här gången bl a hejarop riktade till Folkpartiet, upptäckten av en skrift från BHS utan hänvisning till Bourdieu och lovord till Staffanstorp. Greta Renborg har sett en nyutkommen skrift om Den socialistiska vänsterns press 1965 –2000
- 6.** Utan språk ingen talan... Ulla Lundqvists skriver om sitt läs- och biblioteksprojekt i Palestina och undrar förstas vad som nu händer med det. Margoth Sonnebo från Diakonia är chockad över de israeliska soldaternas framfart på palestinska kulturministeriet
- 8.** Skolans bibliotek. Malin Ögland svarar på frågor om sin nya bok
- 9.** Demokratiska aspekter handelshinder. Mats Myrstener rapporterar från BiS GATS-seminarium i mars.
- 10.** SKTF om GATS
- 11.** GATS – börja läs! GATS-gruppen inom Attac Stockholm har sammanställt en lista över böcker och länkar i ämnet. På samma sida görs reklam för BiS mässeminarium om GATS med bl a Kjell Nilsson BIBSAM, Lars-Olov Karlsson Attac
- 12.** Biblioteken i samhället – rösternas torg. Greta Renborg berättar om sitt biblioteksliv i bis nya serie
- 16.** Botkyrka och Lidingö. Mats Myrstener gör en jämförelse mellan IT-användningen i en nord- och sydkommun i Stockholm
- 18.** Hiphopare, bröder och systrar. Erik Edwardsson reflekterar efter att ha läst boken Mikrofönkät
- 19.** Biblioteket som postkontor. Siv Wold-Karlsen undrar om nästa steg är att biblioteken skall börja tillhandahålla frimärken – gratis.
- 20.** Mats Myrstener har läst en bok om Gammesvenskbyborna, som gärna vill ha donationer till sitt bibliotek
- 21.** Biblioteken i USA efter 11 september. bis USA-korrespondent Elaine Harger rapporterar

- 22.** Preston erbjuder inspelningar med Noam Chomsky
- 23.** Uppdrag e-demokrati. Ingrid Atlestam är biblioteksvärldens representant i en statlig kommitté knuten till Regeringskansliet
- 25.** Bakom maskerna. Catharina Engström om en ny bra bok om afrikansk litteratur
- 26 - 29.** Fler recensioner: Mats Myrstener har läst Jooste. Som vatten på vilda platser - Gougolakis. Studiecirkeln - Ahlin. Lars Ahlin växer upp
- 30.** Biblioteksdilemma 3: Hur mycket integritet har en läntagare? Diskussionsinlägg och juridisk kommentar av Susanna Broms
- 32.** Sydafrikanska bibliotekarien Whisky Monama har tillbringat april i Sverige. bis har bilderna.

Omslagsbild: Mia Gröndahl

bis

Utges av föreningen Bibliotek i Samhälle
Tidningen utkommer med fyra nummer
per år, indexerar i Artikel-sök och får visst
ekonomiskt stöd av Statens Kulturråd

Redaktör och ansvarig utgivare: Lennart Wettmark

Styrelse/redaktionsgrupp:

Ordinarie: Mats Myrstener, Eva Svegborn, Lennart
Wettmark, Lena Lundgren, Karin Fagerberg, Christian
Forsell

Suppleanter: Ingrid Atlestam, Anneli Reinhammar, Berith
Backlund, Erik Edwardsson

BiS' hemsida: <http://www.bok-form.se/bis>

ISSN 0345-1135

Prenumerationer, medlemskap och
ekonomi:

Karin Fagerberg, Lyckebyvägen 24
121 52 Johanneshov,
08-659 52 89

e-post: karin.fagerberg@chello.se

Prenumerationer	150:–
Institutioner	180:–
(utanför Sverige:	200:–)
Medlemskap (inkl.pren.)	180:–
Studera (inkl.pren.)	100:–
Lösnummer	30:–
Postgiro 33 53 16-6 Bibliotek i Samhälle	

Medverka i bis!?

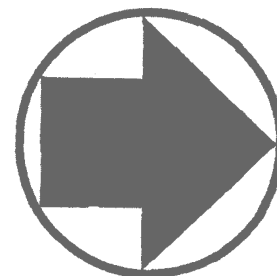
Redaktionellt material
skickas till: Lennart
Wettmark, Rosenbads-
gatan 9, 652 26 KARL-
STAD tel. 054-10 18 13
sve.we@xpress.se

Oberoende och beroende på Kuba

I vårens nummer av Progressive Librarian (nr 19/20) publiceras en omfattande rapport (Librarians or dissidents? Critics and supporters of the independent libraries in Cuba project) om de s k oberoende biblioteken på Kuba skriven av Stuart Hamilton, en engelsman som studerar på Bibliotekshögskolan i Köpenhamn. Den är ett försök att på ett balanserat sätt beskriva denna heta fråga, numera föremål för folkpartisters aktiva engagemang.

Stuart Hamilton ser två linjer i stödet till oppositionen på Kuba. De amerikanska aktörerna drivs av en önskan att kasta Castro och hans regim över ända. I Miami inte alltför många mil från Kuba sitter exilkubaner, som väntar på att få återvända till ett nytt Kuba, med affärsmöjligheter och med krav på att återfå egendom som förstatligades när Batista-regimen föll. De är också en stark påtryckargrupp som tar emot stora summor pengar varje år av den amerikanska staten och som motsätter sig alla lättnader av det amerikanska embargot mot Kuba. I denna krets finns Friends of Cuban Libraries som bildats som en ny front i den exilkubanska motståndskampen för att stödja ett nätverk av enligt egen uppgift ett åttiotal (2001) s k oberoende bibliotek. De svenska liberalerna har en delvis annan hållning enligt Hamilton och arbetar för generellare demokratiseringssträvanden och stöder en opposition av liberaler och socialdemokrater, som inte nödvändigtvis vill kasta hela systemet

över ända och som oftast också motsätter sig embargot. Även de svenska liberalerna stöder de s k oberoende biblioteken.

Hamilton konstaterar att Kuba har ett för tredje världen-länder oerhört väl utbyggt bibliotekssystem; 96 % av befolkningen är läskunnig (enligt CIA World Fact Book) och ligger i topp i världen i fråga om vetenskapsmän per capita. Efter Sovjetunionens fall har Kuba stora ekonomiska problem som bl a drabbar biblioteken; Det finns få möjligheter till utländska inköp, fuktproblem kräver aktiva insatser osv. Hamilton anser i sina slutsatser att det är klart att de s k oberoende biblioteken inte är bibliotek i någon professionellare mening, utan är dissidenters mer eller mindre omfattrika hemmabibliotek. Dessa tillgodoser ett behov av information som folkbiblioteken ofta inte fyller, men det är en öppen fråga menar Hamilton om det beror på embargot, censuren eller brist på medel.

Den slutsats man kan dra är väl att det kubanska folket, utan amerikansk inblandning, borde få bestämma sin framtid. Det verkar ju inte otroligt att en majoritet vill fortsätta att ha bra utbildning och bra bibliotek för att nu nämna några av Kubas sociopolitiska mål. För att utveckla en välfärd behövs solidaritet, men också yttrandefrihet och möjligheter för en opposition att verka. Det finns faktiskt skäl att påstå att huvudhindret för en demokratisering av Kuba är den amerikanska regeringens politiska ambitioner gentemot Kuba.

LW

Vad är BiS?

BiS är en socialistisk förening för biblioteksanställda och andra med intresse för biblioteksfrågor. Enligt BiS är det bibliotekets uppgift att bevara och vidareutveckla demokratin genom att

- stödja yttrandefriheten och garantera tillgången till information som grund för opinionsbildning och samhällskritik.
- utgöra en offentligt finansierad och demokratiskt styrd institution som utvecklas i dialog med brukare och närsamhälle.
- arbeta uppsökande, läsfrämjande och vägledande i första hand för dem som riskerar att hamna på fel sida om den växande informationsklyftan
- aktivt erbjuda information och litteratur som utgör komplement och alternativ till det kommersiellt gångbara.

Som medlem i BiS får du kontakt med likasinnade. Du får tidskriften bis och kan delta i föreningens olika möten. Du kan engagera dig i föreningens arbete och därigenom i bibliotekspolitik, nu när det är viktigare än någonsin att hävda och stärka bibliotekens intressen i ett samhälle som alltmer förkastar kollektiva lösningar. Nu när kunskap, makt, pengar blivit en ond cirkel!

Folkbibliotekens ansvar

Bibliotekscentralen i Norge har utkommit med en viktig bok med mycket tänkvärt även för bibliotekarier i Sverige. ”...**videst mulig informasjon...**” Ei debattbok om folkebiblioteka och samfunnsinformasjonen i et e-Norge av Anders Ericson vill få oss mer begrundande och ifrågasättande vad gäller folkbibliotekets ansvar för samhällsinformation. Författaren menar att man i folkbiblioteks-sammanhang är alltför omedveten och därför lätt blir maktens, de etablerade krafternas och organisationernas megafon istället för att lyfta fram det som bidrar till allsidighet och annorlunda vinklingar. Så kan biblioteken t ex arrangera ”länk-utställningar” i aktuella ämnen och där visa en annan bild än den som annars dominerar i media och visa på ”den osynliga webben”. Det handlar om biblioteken som en oberoende neutral plats och möjlighet att då även fungera som medborgarkontor. Överhuvudtaget handlar det om att inte bara vara en passiv förmedlare av det som bjuds utan att aktivt söka ”videst mulig informasjon”. En bok att skaffa sig och lära av alltså.

Ögonblickets tyranni
Långsamhetens lov eller vådan av att åka moped genom Louvren av Owe Wikström är inneboken bland stressade medelålders just nu. För den som inte har tid att vänta i

bibliotekens beställningsköer rekommenderas istället **Ögonblickets tyranni, snabb och långsam tid i informationssamhället** av Thomas Hylland Eriksen, en författare som tidigare lyfts fram som en osedvanligt klok och läsvärd författare i dessa spalter. Medan Wikström gör informationssamhällets allt snabbare tempo till ett personligt problem och tills sist hamnar i religiösa spörsmål håller sig Eriksen till det mer filosofiska samhällsrelaterade resonerandet. Någon enkel lösning av det dagliga jaktets dilemma ger ingen av dem, men bara att ta sig tid att läsa dem båda innebär att man måste prioritera bort en del andra mindre väsentliga saker och det är ju redan en bit på vägen.

Bourdieuöst
”Projekt samhällsinformation vid Göteborgs stadsbibliotek” har nu fått sin preliminära slutrapport av de forskare som följt det under tre år, Anette Eliasson, Haren Nowé och Christina Persson, Biblioteks- och informationsvetenskap, Göteborgs universitet. En givande läsning för den som inte absolut vill uppfinna hjulet på nytt, vilket man så gärna gör i biblioteksvärlden, eller snarare handlar det om hur man inser att man inte ska bygga en fästning när det är ett torg som efterfrågas. Dessutom får man lära sig mycket om den svåra konsten att bedriva projekt. På ett enkelt och

lättöverskådligt sätt lyckas forskarna nysta lite i de flesta trådar i biblioteksdebatten och det utan att nämna Bourdieu en enda gång! Denna BHS husgud, som tycks ha fungerat som någon slags kvalitetsmarkör i en del uppsatser är nu i Nangijala och kommer tyvärr inte att personligen längre bidra till vårt kulturella kapital.

Liberalt

”Gör biblioteken till kulturpolitisk valfråga”, uppmanar riksdagsledamoten Anna Maria Narti och kulturborgarrådet i Stockholm Birgitta Rydell i DIK-forum 3/02. Vidare skriver de att biblioteken alltför länge fått stå i den politiska skuggan, att det nu behövs en biblioteksrenässans, en bildningens och kulturens guldålder. I denna fråga är bis liberal nog att heja på folkpartiet och önska dem all framgång med att få upp biblioteken på dagordningen.

Astrid Lindgren

”Rebellen Astrid” är rubriken på Lena Malmbergs Lindgrens runa i *Flammen*. Där kan man läsa att denna alla barns odödliga sagotant en gång sa, att om hon fick leva om sitt liv, så ville hon bli arbetarkämpe vid seklets början. Nu var hon barnkämpe under ett halvt sekel och minst lika länge till kommer hennes berättelser säkerligen att ge näring åt barns mod, styrka och fantasi världen över.

Länklistor

En strid ström av magisteruppsatser produceras vid de olika ”bibliotekarieutbildningarna”. Total koll på detta informationsflöde har bis tyvärr inte resurser att ha, utan det blir bara lite vaskande efter guldkorn i strandkanten eller snarare på nätet. Ett sådant är **”Den felande länken – Urval och kvalitetssäkring av Internetlänkar på folkbibliotek”** av Christian Dahl och Christina Möller, BIVILs skriftserie 2001:8. Det är en studie av länklistorna på Malmös, Ängelholms och Staffanstorps folkbiblioteks

webbplatser. Den slutsats man kan dra av vad författarna redovisar är att det är hög tid att skapa biblioteksportalen bibliotek.se eftersom det är orimligt att alla bibliotek ska hålla sig med en länkletande eldsjäl. Men till dess, använd t ex Staffanstorps lilla guldgruva. Låt det gamla goda begreppet det svenska sambiblioteket innebära att vi nyttjar varandras samlingar även vad gäller länkar.

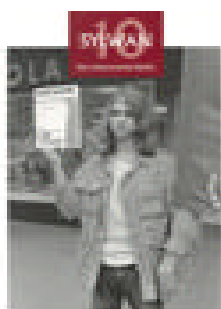
Journal 2002

Den svenska tidskriftsbiennalen presenteras i år på bokmässan i Göteborg under namnet Journal 2002. I projektet ingår även den årliga europeiska kulturtidskriftskonferens som nätverket kring webbplatsen eurozine.com arrangerar. Journal 2002 blir en samlad manifestation för den europeiska kulturtidskriften.

BiS deltar preliminärt med ett program: Ingrid Atlestam och Lennart Wettmark talar om "Yttrandefriheten och marknaden - bibliotekets roll som demokratisk motkraft". Detta skulle handla om Artikelsök och deras existens som artikeldatabas med ett kvalitetsurval och yttrandefriheten och kulturtidskrifterna

Den socialistiska vänsterns press 1965 -2000

**Bland gnetar
och rödhättor**

Sverker Jonsson

SYLWAN

I pressläggningsögonblicket av bis meddelar Greta Renborg att på världsbokdagen 24 april presenterades utgivningen av Den svenska pressens historia. Band IV. Med undertiteln Bland andra massmedier (efter 1945). Karl Erik Gustafsson och Per Rydén gav glimtar från arbetet med boken. Karl Erik Gustafsson nämnde att när man skulle skriva om den socialistiska vänsterpress som växte fram under 1960talet fick man så mycket material att resultatet blev en hel bok, Bland gnetar och rödhättor. Den socialistiska vänsterns press 1965-2000. Av Sverker Jonsson. Boken är på 252 sidor och ingår i skriftserien Sylwan, en serie som bl.a. rymmer förstudier till Den svenska pressens historia.

Utan språk ingen talan...

Ulla Lundqvist skriver om ett svenskt litteratur- och biblioteksprojekt i Palestina. Pappersexercis har räddat biblioteksböcker från förstörelse.

I våras hävdade jag i en DN-krönika ungefär att bibliotekens doft är demokratins. Jag skrev då om den försämrade bibliotekstillgången för svenska skolbarn – men vad jag egentligen tänkte på var mina erfarenheter från ett Sidaprojekt i Palestina. Sida har på många olika sätt och i samarbete med flera fristående organisationer stött Palestinas ansträngningar för att bygga en stabil och varaktig demokrati ur spillrorna av alla de krig och ockupationer som sargat landet och dess invånare i över ett halvt sekel. Inte bara Sverige utan även andra västliga demokratier har givit sina bidrag till processen.

Grunden till all hjälpverksamhet i Mellanöstern är givetvis den skarpa konflikt som startade redan 1948, då staten Israel bildades och ungefär 900 000 palestinier fördrevs från sina hem. Krig utbröt dessutom omedelbart, och sedan dess har ingen pålitlig fred rått i regionen. För palestiniernas del var sexdagarskriget i juni 1967 den efter 1948 värsta katastrofen. Då besatte Israel Västbanken (floden Jordans västra strand som då ingick i Jordanien) och Gazaremsan som hört till Egypten, som den gränsar till.

Tjugo år efter det kriget startade det första palestinska upproret. Det började i Gaza och spreds snabbt från södra Västbanken (Hebron) norrut och kom att kallas Intifadan. Ordet betyder resning. Det var främst unga män som revolterade och vapnen var då som nu stenar. Då som nu svarade Israel med olika slags kollektiva bestraffningar: stängning av gränser, vägspärrar, strypning av vattenförsörjning och liknande. Skolor och universitet stängdes under långa perioder.

Denna första Intifada fick emellertid det resultatet att världens ögon riktades på regionen, och mångas oro gällde givetvis ett utvidgat krig, samtidigt som palestiniernas förtvivlade ekonomiska och sociala belägenhet upprörde allt fler. Opinionsen var inte som förut så entydigt pro-israelisk, och när nittioalet bröt in startade ansträngningar att skapa en verkingsfull fredsrörelse. Dennas höjdpunkt var det så kallade Oslo-avtalet i vilket Arafat, Peres och Rabin erkände varandras länder rätten att existera och gjorde upp ritningar för ett successivt avvecklande av ockupationen av Västbanken och Gaza. Optimismen var i början ganska stor.

Första gången jag besökte Gaza fanns det nära gräns-

övergången på Gazasidan ett Café Oslo. Det är borta sedan länge. När detta skrivs råder ett krig som i många stycken är en ren massaker av såväl människor som byggnader och all infrastruktur

Det var emellertid i den då ännu levande förhoppningen om att ett demokratiskt och fritt Palestina skulle byggas som den frikyrkliga hjälporganisationen Diakonia med medel från Sida sjösatte och genomförde det kulturprogram i vilket mitt arbete ingick. I Ramallah fanns – och finns, hoppas jag – Tamer Institute for Community Education, som bland annat startade en nationell läskampanj (1992) bland barn som höll på att förlora greppet över sitt eget språk. Arabiskan har två (egentligen flera) varianter: talspråket och skriftspråket. Det förra utvecklas och förändras så som alla talade språk gör, medan skriftspråket hålls i (religiös) helgd och bevaras i stort sett så som Koranen formulerar det. För barn är detta klassiska språk svårt att lära, men litteraturen skrivs på det och de förväntas själva kunna använda det i läsning och i skrift. Min uppgift blev att undervisa lärare, lärareutbildare, bibliotekariéer och andra mediapersoner, författare och universitetsfolk i hur man handskas med skönlitteraturen tillsammans med barnen för att ge dem läslust, litterär känsla, estetisk glädje samt, givetvis, utvecklad språklig förmåga. Utan språk ingen talan, utan talan ingen möjlighet att påverka, utan denna möjlighet hos folket ingen demokrati. Ungefär så löd mitt ofta upprepade fältrop

Tamerinstitutets kontakter med Diakonia genererade ett fortsatt samarbete mellan dessa och andra organisationer, samt så småningom också det palestinska självstyrets ministerier för kultur och utbildning. Tack vare dessa olika nätverk kom undervisningen i gång. Jag besökte under åren 1997-2000 Västbanken och Gaza ungefär var sjätte vecka och mina besök varade i en till två veckor. Barn- och ungdomsböcker delades ut och studerades, facklitteratur excerperades och mångfaldigades och de olika "klasserna" jag arbetade med hade läs- och skrivuppgifter att utföra i perioderna mellan mina seminarier – "workshops" som de kallades. I akademiska grupper var språket engelska, i andra hade jag tolkar.

Medel beviljades också för inrättandet av sextio bibliotek i Palestina. När det nu aktuella kriget började i september 2000

var uppbyggnadsarbetet i full gång, hyllor, möbler och annan inredning på plats på de flesta ställen och böcker satta på hyllor. I fjol – innan den aktuella katastrofen var allomfattande som nu – anslogs ytterligare ekonomiska resurser för barnböcker, närmare bestämt 90 000 volymer. Pappersexercisen drog emellertid ut på tiden, och i dag kan man beskriva detta som tursamt. Ingen vet nämligen vad som har hänt med det som redan hade byggts upp.

Jag är i nästan daglig kontakt med de vänner och medarbetare som jag ständigt oroar mig för. Min käraste väninna därnere, Leila, som hela tiden arbetade vid min sida, lever nu instängd i sitt hem i Ramallah – på 17 dagar har hon kunnat gå ut tre gånger för att skaffa mat. Ingen har tillträde till sin arbetsplats. Ministry of Education vandaliserades den tredje april av 150 soldater som sprängde dörrar och tvingade personalen ut i den kyla som då rådde – de fick stå där i sex timmar. Hur stor skada som tillfogats den myndighet som har hand om en million elever vet man ännu inte.

För Leilas del är arbetsplatsen Ministry of Culture, där alla dokument förvaras – om de nu finns kvar. Soldater har enligt ögonvittnen syns i ministeriets fönster och man befärar att handlingar och datorer förts bort. En stridsvagn står utanför byggnaderna och soldaterna hindrar alla som

försöker närma sig. Många skolor har ockuperats av israelerna för att tjänstgöra som arrestlokaler för tillfångatagna palestinier. Det finns anledning befara att åtskilliga skolbibliotek har förstörts. En teater i närheten av Leilas hem har hemsökts två gånger. Andra gången sprängde angriparna ytterdörren. Tamers kulturcentrum är ännu (kl. 14.00 den 15 april)

*Far och son i biblioteket, Flyktinglägret Nusseirat, Gaza
Foto: Ulla Lundqvist*

oförstört, men ingen drar där någon suck av lättnad. Man vet aldrig vad som händer nästa dag eller timme.

Detta skrivs medan Colin Powell ännu är kvar i regionen.

Ulla Lundqvist är FD, författare och utkommer i höst med rapportboken Pippi i Palestina (R&S)

PS

Margoth Sonnebo, projekthandläggare på Diakonias Mellanösternkontor i Jerusalem i e-post 7 maj till bis

I torsdags och fredags gick jag runt på ministeriet i Ramallah sedan de israeliska soldaterna lämnat huset natten till torsdagen. Som ni kan ha hört i radio eller läst i DN var förstörelsen omfattande... På torsdagskvällen skrev jag ett personligt och ganska känslomässigt mail till de andra svenska organisationerna/institutionerna som arbetar med kulturbistånd till Palestina:

” Kära vänner!

Det finns knappt en hel pryl kvar i 6-7-våningshuset där Ministry of Culture har sina lokaler i Ramallah. Strax före midnatt natten till idag rullade tanksen bort från området. Jag var där i eftermiddags med hjälp av snabbt bistånd av

Peter Lundberg och Ann Bruzelius från konsulatet. Varenda datorserver är förstörd, de flesta skärmar har försvunnit. Enligt en uppgift har de backup på datorsystemet, hoppas det är så. Finns knappt kvar en hel möbel,

papper och disketter och allt möjligt har trampats ut på golven, skotthål i väggar, dörrar och fönster, nerslitna gardiner, graffiti och målarfärg på väggarna, ett privat TV-bolags lokaler på ett våningsplan är totalförstört och mycket av kontrollrumsutrustningen verkar saknas. Men detta är ändå inte det värsta.

De israeliska soldaterna har skitit och kissat i nästan varenda rum i huset. På golven, i papperskorgarna, i blomkrukorna, överallt ligger människoskit, på en del hålls kunde man knappt sätta

ner fötterna utan att trampa i avföring. På en kopieringsapparat hade man smetat ut skit, på alla våningsplan stank det. Till och med i skrivbordslådor hade soldaterna skitit. Ruttnade matrester blandade med skit, möjligt bröd, fräscha och gamla grönsaker i en hög bara någon meter från en papperskorg som använts som ...

(...)

Visst, det handlar om att förnedra palestinierna så mycket det någonsin går. Men

det här har gått längre, det här verkar djuriskt, sjukt på något sätt som jag ännu inte begriper. Den jag fick tag på i förmiddags som berättade vad som hänt så att jag förstod att jag måste dit, var Leana Badr, Director General of Arts. Hon visade oss runt, och efter en stund kom också min partner Leila Youmna dit. Båda talar gärna och mycket i vanliga fall, men var idag ovanligt ordknappa. Jag antar att de får ransonera sina ord och känsloutryck för att orka med detta ”

Tre frågor om Skolans bibliotek

Malin Ögland som tillhör BiS´arbetsgrupp för Sydafrika har under våren kommit ut med boken Skolans bibliotek, som ges ut av Kulturrådet, men även finns på dess hemsida i pdf-format. Den speglar hennes erfarenheter av biblioteksarbetet i Gransäterskolan i Bålsta.

Vad betyder dina sydafrikaerfarenheter för boken?

Boken är resultatet av ett projekt jag drev med stöd av Statens Kulturråd under två år. Under samma tid engagerade jag mig mycket i BiS Sydafrikaprojekt. Det är svårt att säga vad som beror på vad – men en stor sak som jag lärt mig är den projektmetod vi lärde oss genom Sydafrikaprojektet. Det sätt varpå man kan strukturera upp ett utvecklingsarbete i projektform har varit oerhört betydelsefullt. Nu ser jag att nästan allt jag gör kan spaltas upp på det sättet. Jag tror att det är jättebra för det hjälper en att se det man gör på ett tydligare sätt. Och det blir tydligt för andra vad man gjort. Och att det ingalunda handlar om att man måste ha en stor budget för att kunna göra något. Det viktigaste av allt är nog att reflektera kring det man gör. Jag tycker också Sydafrika erfarenheterna visat mig att mycket kan göras med små medel – att man får intryck och ideer är ofta mycket viktigare – att man börjar tänka på ett nytt sätt. Fast sen behövs det förstas också resurser, man kan inte trolla med knäna i evigheter.

Vad har du fått för reaktioner på boken?

Jag har fått väldigt mycket positiva reaktioner. Det gör mig förvånad. Själv ser jag nog mest de saker jag INTE gjort i projektet som jag tycker att jag borde ha gjort. Det nästan alla säger till mig är just det att jag är så självkritisk och att jag redogör för mina misslyckanden som är det som är bra med boken. Jag tycker det är lite nedslående – är det så stärkande att läsa om alla missar som andra gör? Samtidigt säger folk att boken visar vad det kan vara att jobba på ett skolbibliotek – en serie misslyckanden???

Fast självklart är jag stolt och glad också! Det är ju en slags bekräftelse på att man är inne på rätt spår och det har också gjort att jag nu gått vidare och testat andra saker.

Vaddå för saker?

Jag funderar mycket på om det kan vara en vinst i att reflektera över att informationen är strukturerad innan man ger sig ut och letar i dessa strukturerade system.

Och jag undrar hur man kan träna sig i att formulera frågeställningar.

Och jag funderar på vad det är rimligt att eleverna ska kunna – om vi kanske lägger krutet på fel saker – att vi måste diskutera detta mellan de olika bibliotekstyperna i en kommun. Och tillsammans med lärarna.

Och jag undrar hur ett barnbibliotek kan se ut i en kommun där skolan tar ansvar för skolbiblioteken.

Demokratiska aspekter handelshinder?

Mats Myrstener rapporterar från en diskussion i anslutning till BiS årsmöte om hur biblioteken påverkas av GATS

Man hade nog väntat sig lite av en "giganternas kamp" när Lars Karlsson, pensionerad bibliotekarie från Stockholm och medlem av Attac, drabbade samman med Kjell Nilsson, Bibsamchefen, på BiS årsmöte i mars, i en diskussion om GATS och globaliseringens inverkan på de svenska biblioteken. Men diskussionen blev ganska lågmäld och utan konfrontationer, och de båda debattörerna verkade snarast överens i det mesta. Några stora hot mot folkbiblioteken innebär inte GATS för närvarande menade bägge, däremot borde kunskaperna om det stora handelsavtalet vara större bland gemene man, inte minst bland politiker, och vaksamhet iakttas. BiS drog i och med seminariet sitt strå till stacken.

Susan George har i boken "WTO bakom fasaden" beskrivit vad hon kallat "trollkarlarna i Marrakech", ett urval mäktiga handelsministrar, som 1994 bakom lyckta dörrar slöt det s.k. "General agreement on trades and services", GATS. WTO, World Trade Organization, den organisation som efter andra världskriget drog upp de handelspolitiska riktlinjerna, hade då sedan länge arbetat efter avtalet GATT, där sista T:et står för "tariffs". Nu utökades det till att även omfatta

"tjänster", vilket också skulle kunna omfatta folk- och forskningsbibliotek.

Tjänstesektorn är i ständigt växande, ("that's where the money is" som Susan George säger) och det nya avtalet syftar till liberal frihandel med så litet statligt inflytande som möjligt. Framgångsrik lobbyverksamhet hade då länge bedrivits av företag som American Express, Microsoft, Rank Xerox och Ericson. GATS-avtalet är, sa Lars Karlsson, "ett uttalat nyliberalt projekt" som riktar udden mot den offentliga sektorn. De många privatiseringar som genomförts i Sverige av tidigare offentlig verksamhet går helt i GATS-avtalets anda.

I Sveriges riksdag togs GATS-avtalet i december 1994 helt utan debatt. Lars Karlsson tror att mycket få riksdagsmän överhuvudtaget läst avtalet, som för övrigt är stort och omfångsrikt med en rad komplicerade tolkningsmöjligheter. En bra kommentar till avtalet enligt Lasse är Klas Rönnbäcks "I näringslivets intresse" som finns att läsa på nätet. Kommerskollegium, som bl.a. arbetar med näringspolitiska frågor, har också bra information om avtalet för den som är intresserad.

Avtalet stipulerar t.ex. ingen särbehandling vad gäller kulturella frågor för offentlig verksamhet och fri

etableringsrätt för företag i medlemsländerna också inom kultursektorn.

Enda undantaget från den regeln gäller direkta "statliga befogenheter", det vill säga nationalbibliotek och dylikt. Varje land har bundit sig till "särskilda åtaganden", och Lars Karlsson är rädd för att den socialdemokratiska regeringen nu låter sig lockas till att "sälja ut" den offentliga sektorn i Sverige. Både han och Kjell Nilsson konstaterade att de inlägg som gjorts i bis av Marita Ulvskog och Leif Pagrotsky inte lugnat någon. De tyder tvärt om på att regeringen inte alls är tillräckligt påläst när det gäller det snåriga och omfattande GATS-avtalet.

"Handelshinder" för att skydda kultursektorn får inte förekomma och kan dras inför handelsdomstol av WTO. Lars Karlsson konstaterade att demokratiska aspekter i slutändan mycket väl kan uppfattas som sådana handelshinder. I dessa sammanhang är Sverige ett mycket litet land, trots allt.

Kjell Nilsson har inom IFLA arbetat med upphovsrätt och licensfrågor. IFLA har status som "observatör" inom GATT, liksom EU:s biblioteksorganisation Eblida. Han ser en fara i att t.ex. licenser för bibliotekens databaser kan komma att "konkurrensutsättas". Det gäller t.ex. tidskriftsdata-baser, speciella ämnesportaler och

elektroniska media, som internationellt inte ses som någon "statlig angelägenhet". Han ser särskilt Pagrotskys uttalande i dessa frågor som "förbluffande". Biblioteken är inte undantagna i GATS-avtalet, menade Kjell Nilsson.

Det finns inget hinder för entreprenörer inom biblioteksområdet. Stat och kommuner får inte enligt GATS stödja den offentliga sektorn i kulturverksamhet när det finns privata konkurrenter. För närvarande ses inte bibliotekssektorn som särskilt kommersiellt "lukrativ". Men detta kan komma att ändras. Vem trodde för tjugo år sedan att hela Stockholms lokaltrafik skulle drivas av privata företag, liksom en rad skolor, äldreomsorg och daghem? Det finns

kommuner i Stockholmstrakten som planerar lägga ut all sin verksamhet på entreprenad, inklusive biblioteksverksamheten. Kjell Nilsson varnade särskilt för stora amerikanska företag som gärna vill driva högskoleutbildning i Sverige, naturligtvis inklusive bibliotek. En sådan utveckling ser man t.ex. för närvarande i Spanien.

EU-kommissionens roll är här oklar. T.ex. sköter kommissionen (som ju inte är folkvald) helt Storbritanniens förhandlingar i utbildningsfrågor.

Att detta sker nästan helt utan offentlig debatt tyckte båda debattörer var märkligt. Politikernas okunskap förvånade. Facket verkar oengagerat. Siw Wold-Karlsen efterlyste i ett inlägg

en alternativ "vision" till den nuvarande köp-sälj-filosofin från också Bibsams sida.

Lars Karlsson och Kjell Nilsson var snarast rörande överens om omfattningen av GATS och oroade över den lilla debatt som förs i Sverige om avtalets påverkan också på kulturområdet. Något "reellt hot" mot folkbiblioteken finns kanske inte för närvarande, däremot för sjukvård, äldreomsorg, utbildningsväsen etcetera. Men frågan är nog inte om den offentliga kultursektorn kommer att dras in, utan när. Att sprida opinion om detta såg båda debattörerna som oerhört viktigt.

BiS-seminariet får ses som en, om en modest, början.

bis frågade DIK och SKTF om GATS:

Är GATS på sikt ett reellt hot mot bibliotekens verksamhet? Inom vilka områden i så fall? Hur ser ni på nya aktörer inom biblioteksverksamheten? På vilket sätt bevakar DIK resp. SKTF GATS? Finns det ett fackligt internationellt samarbete när det gäller GATS? Från SKTF kom det här svaret:

"Ove Jansson, bibliotekschef i Tidaholm och ledamot av SKTFs förbundsstyrelse; SKTF anser att de offentliga biblioteken är en viktig del av vår svenska samhällsstruktur och den offentliga driften är viktig ur demokratihänsyn. Biblioteken styrs och drivs av våra gemensamma politiska nämnder och har därför en legitimitet, som skulle vara svårt att uppnå i en annan driftsform. Att tvingas upphandla de grundläggande biblioteksverksamheterna känns som en nedmontering av vår svenska samhällsmodell.

Offentliga bibliotek ger också en kontinuitet och stabilitet i bibliotekens drift och utveckling. Det ger också en basplattform att stå när det gäller verksamhet. Idag finns också en direktkanal med möjlighet till påverkan, direkt från brukare till politiker.

SKTFs uppfattning är att vi inte anser att de offentliga biblioteken ska omfattas av GATS-avtalet. Detta med utgångspunkt från demokratispekten. SKTF värnar om bibliotek där det råder öppen insyn i verksamheten samt ger biblioteken möjlighet till oberoende, objektivitet och opartiskhet. Det är självfallet angeläget att alla offentliga bibliotek ges möjlighet att förutom grundläggande utlåningsverksamhet även erbjuda kompletteringstjänster utifrån ett medborgarperspektiv, dvs ge alla möjligheter att ta del av särskilt elektroniska tjänster, medier etc.

Med vänlig hälsning

Ewa Henriksson

Ombudsman/kulturansvarig vid SKTF-centret i Stockholm"

GATS - börja läs!

Böcker - skrifter:

WTO bakom fasaden av Susan George, Attac-Ordfronts Förlag, 94 sid, ca 55 kr

Inga givna vinster. Om WTO, världshandeln och utvecklingen i världen, 1999, Forum Syd

Globalisering - vad är det?, 1999, Forum Syd

Afrika till salu?, Forum Syd, 2001.

(Angående GATS, se speciellt kapitel "Vatten - en rättighet eller handelsvara?")

Fokus på Världshandeln, Forum Syds faktablad om GATS och WTO.

Kan laddas ner från nätet:

"GATS and Democracy" <http://www.gatswatch.org/GATSandDemocracy>

"GATS Debate" Svar från WDM på WTOs skrift "GATS: Facts and Fiction":

<http://www.gatswatch.org/factfict.html> GATS Debate

"Stora förväntningar. Tjänstehandels framtid", 26 sid,

en skrift av Internationalen för Stats- och Kommunalanställda och Lärarinternationalen:

<http://www.world-psi.org> svensk sida Sök på "GATS"

"TABD - Företagen som politiker", av Klas Rönnbäck

<http://web.forumsyd.se/Arkiv/uploaded/TABD.pdf>

"STOP the GATS Attack Now!" <http://www.gatswatch.org/StopGATS.html>

"STOP THE GATSastrophe!" <http://www.wdm.org.uk/cambriefs/Wto/GATS.htm>

Länkar:

Attac Sveriges hemsida <http://www.attac.nu> Stockholm GATS-gruppen

Attac-WTO Sverige <http://www.attac.nu/wto/>

Forum Syd, hemsida <http://www.forumsyd.se>

GATSwatch (CEO and TNI) <http://www.gatswatch.org>

World Development Movement, WDM: <http://www.wdm.org.uk/about/> Sök

Third World Network, TWN om handel <http://www.twinside.org.sg/trade.htm>

Stats- och Kommunalanställdas international, PSI <http://www.world-psi.org>

Lärarinternationalen EI <http://www.ei-ie.org>

Fackföreningsinternationalen (FFI, ICFTU) <http://www.icftu.org> Sök GATS

WTO om GATS: http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/serv_e.htm

GATS-avtalet 1994/95 http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/gatsintr_e.

EUs information om GATS <http://gats-info.eu.int/>

UD-länkar till WTO-frågor <http://www.ud.se/wto/vagarinfo.htm>

Kommerskollegium: GATS-dokument <http://www.kommers.se>

Internationella valutafonden IMF <http://www.imf.org>

Världsbanken <http://www.worldbank.org/>

Sammanställning: GATS-gruppen i Attac Stockholm

GATS på Bok och Bibliotek

Hotas biblioteken i den nya handelspolitiken? - Det rättvisa biblioteket V

Tidskriften bis har i de tre senaste numren tagit upp frågan om vilka konsekvenser det nyliberala tjänstehandelsavtalet GATS kan få för biblioteken. Det finns inga hot, säger där Ulvskog och Pagrotsky. Lars-Olof Karlsson, Attac i Göteborg, och Kjell Nilsson, BIBSAM, informerar om och diskuterar WTO, GATS och hoten mot de offentliga biblioteken. Ev. medverkan från regeringskansliet. Vem ska man lita på? Bilda dig en egen uppfattning! Ordfördelare Lena Lundgren.

BIBLIOTEKEN I SAMHÄLLET - RÖSTERNAS TORG?

Greta Renborg

Jag har alltså gjort några anteckningar här, inte för att motsäga dig, vise man, utan helt enkelt för att låta dig jämföra två olika bilder.

Lawrence Durrell, Balthazar. Övers. Aida Törnell.

De orden gör sig ständigt påminna, alltsedan jag år 1975 läste Durrells Alexandriasvit. Använde dem, andra ord och strofer ur romaner och dikter, som ingresser i mina böcker om bibliotekens PR-arbete, vilka kom ut på 1970-talet. Samma ingresser passar som ledmotiv även i denna artikel, som kommit till på anmaning av bis redaktion.

Den verklighet, som varit min, kan vara svår att förstå för dem som är mycket yngre och dem som har haft helt andra livserfarenheter. För mig var det nog ödets nycker - och min medfödda nyfikenhet - som fick mig att inifrån mig själv fatta om än aldrig så litet av hur andra verkligheter än min ombonade, men inte helt problemlösa, barndomstid såg ut.

När jag som bibliotekskontorist år 1947 fick uppgiften att på Akademiska sjukhuset i Uppsala rulla sjukhusets första, handdrivna, tunga bokvagn till de olika avdelningarna, väcktes mitt livslånga intresse för bibliotekens uppsökande verksamhet. I ungdomlig entusiasm trodde jag då att folkbiblioteken måste och kunde nå ut till alla människor i sin närmaste omvärld. Då jag blivit anställd med bl.a. motiveringen att man inte hade råd med en "riktig bibliotekarie" gällde det för mig att samla bevis för min tes.

Blir socialt medveten

På 1940-talet var sjukhusvistelserna ofta betydligt längre än i dagens Sverige. Man hann lära känna många patienter och lära sig vad de önskade läsa. Fem jordbruksår under kalla krigsvintrar hade gett mig erfarenheter, bra som utgångspunkter för bokprat med de sängbundna. Mitt sociala engagemang hade väckts, när jag arbetade som kontrollassistent på Svartsjö-landet 1941 - 42.

En kontrollassistent på den tiden hade som arbetsuppgift att mäta fetthalten på var enstaka kos mjölk. Han/hon var ständigt på resa från gård till gård. Svartsjö-

landets största besättning fanns på Svartsjö Kungsgård, på den tiden tvångsarbetsanstalt. Internerna var i princip sutenörer och alkoholister. De bistod mig med de flesta jobbiga praktiska detaljerna. Diskade provglasen och bar den kanske åttio kilo tunga materiallådan åt mig. Internerna hade inte sett en kvinnlig kontrollassistent tidigare. Nu tog de sin chans. Satte sig på lådan med saltsyra, våg, butyrometer och mycket därtill och berättade om sina liv. Sa att hade man bara pengar så kunde man vara alkoholist utan att hamna på Svartsjö. Uppvuxen på Öfre Östermalm, som jag var, fick jag en insyn i omvärlden, som jag tidigare inte känt till. Pressade därför min far att svara på min fråga om det var sant vad internerna berättade. Svaret jag till slut fick gav mig avstamp för mitt politiska, bibliotekspolitiska engagemang.

Blir biblioteksskolelärare

Men vem ska trösta knyttet med att säga som det är:

Stig in och säg godafton så de ser att du är här!

Tove Jansson, Vem ska trösta knyttet?

Åren gick. Blev "riktig" bibliotekarie till slut. Med åren reviderade jag min tro på att biblioteksfolket kan nå alla människor. Åren 1956 - 1971 var jag gästlärare på den av Skolöverstyrelsen ledda biblioteksskolan i Stockholm/Solna. Första åren skulle jag berätta om bokkonsulentverksamheten i Dalarna, där jag talat om böcker och bibliotek i 41 av länets dåvarande 42 kommuner. Med åren ökade mitt läraruppdrag till att även omfatta fältstudieveckan i början av utbildningen. Timmarna om "uppsökande verksamhet" växte också och dåvarande bibliotekarieutbildningen slutade med en "PR-vecka".

När statens biblioteksskola år 1972 flyttades till Borås upphöjdes den till bibliotekshögskola (BHS). Lärare plockades "från fältet". Jag blev ombedd att söka en av de nyinrättade lektorstjänsterna. Det resulterade i femton års pendlande mellan Uppsala och Borås. Min undervisning i bibliotekens PR och marknadsföring ville jag inte kalla undervisning, utan erfarenhetsförmedling. Sa till studenterna

att jag ville visa på verktyg som någon någonstans i vår värld hade utnyttjat för att väcka läslust och nyfikenhet. Bibliotekariestudenterna kunde ta verktygen till sig, eller lägga dem åt sidan.

Under dessa första BHS-år var majoriteten av studenterna inriktade på att bli bibliotekarier. Den då nya tvååriga utbildningen var nog mindre "akademisk" än den två terminer långa statens biblioteksskola. För att komma in på den ettåriga skolan måste man ha akademisk examen (några dispenser gavs dock genom åren). Det gjorde att de flesta studenterna hade erfarenhet av akademiska studier och ansåg det stimulerande att även ha praktiska övningar.

Under de första BHS-åren var antagningsbestämmelserna bekymmersamma för både studenter och lärare. Bland studenterna fanns både filosofie doktorer, magistrar och personer med nästan enbart yrkesverksamhet. Såväl studenterna själva som BHS-lärarna tyckte nog att undervisningen liknade mer en yrkesutbildning än en akademisk disciplin. Detta hade såväl för- som nackdelar. Kurslitteratur på andra språk än det svenska sågs med misstro och rönkte ofta starka protester. Däremot uppskattades moment, som att praktiskt lära sig arbeta med trycksaker såsom läsarlotsar och informationsmaterial.

Blir politiskt medveten

Ta ställning - vad är ställning? Vad är ta?

Om du är politiker, får du väl ta och göra det då.

Om du är poet, får du fortsätta till fots.

Om du tar ställning, får du lätt en ställning.

Men skepp styr inte efter galjonsfigurer.

Birger Norman, "Vid skrivskälet".

Greta Renborg tillsammans med trubaduren Ulf Johan Tempelman vid en Läsa för livet-mässa på Stockholms stadsbibliotek 1990

Mina ambitioner var att i min undervisning alla skulle kunna se och diskutera bibliotek som ett rösternas torg. Jag trodde att det var ett klart ställningstagande. Partipolitik hade jag medvetet tagit avstånd från. Men: några bibliotekarietjejer och - inte minst - studenter på BHS, sa till mig att jag måste ta ställning.

Att ta ställning var inget nytt begrepp för mig. Ta ställning till hur fördela ekonomiska resurser i kristid, t.ex. fördela ransonerade smörjmedel och kraftfoder, var något jag lärt mig. Men på 1970-talets början uppfattade jag att BHS-studenterna formligen krävde av mig att ta partipolitisk ställning. Jag pådyvlades än den ena, än den andra partibeteckningen. Kände inte igen mig själv i någon.

Under mina jordbruksår deltog jag då och då i sammankomster anordnade av SLU. På den tiden stod bokstäverna SLU inte för Sveriges Lantbruksuniversitet utan för Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund, Bondeförbundets ungdomsorganisation. Mitt deltagande hade intet med någon politisk övertygelse att göra, utan helt enkelt för att SLU ofta var enda organisation där ungdomar på landsbygden kunde träffas. Egentligen var jag mera intresserad av JUF, d.v.s Jordbrukare-Ungdomens Förbund, en religiöst och opolitisk organisation. Den blev för mig ett "rösternas torg" och mitt första möte med ett medvetet bildningsarbete. En svart vaxdukspärmad anteckningsbok från början av 1940-talet, när jag var tjugo år, har ordet FILOSOFI på första sidan. Bakom bokstaven S finner jag bl.a. "Sokrates, f.469 f.Kr. Sökte en norm för sanning och rätt. Det var samvetet." Längre text, om bl.a. Shaftesbury, Skolastikerna, Spinosä och Stoikerna hämtade jag från uppslagsverk. Analyser lyser med sin frånvaro. Begreppet

Socialism tycks jag då ännu inte träffat på.

I mitten på 1950-talet försökte jag ta ställning till det som jag läste. Ville våga ta ansvar för mina tankar och ageranden. H.C. Overstreets Den mogna människan, fick mig att ta till mig C.B. Chisholms begrepp "mogen helhetssyn". Men hur bli en "mogen" människa? Här är inte platsen för att räkna upp alla böcker jag läste och alla olika intressegrupper, som jag mötte. Mina viltsna försök att få svar på alla mina oartikulerade frågor fick tröst av sibyllan i Pär Lagerkvists bok Sibyllan: "En gåta som inte är till för att lösas utan för att finnas. Alltid finnas för oss. Alltid oroa oss."

Självrannsakan

mitt jag är spänt mellan fyra hästar i fyra väderstreck

jag har förbrukat himlavalvet och

multiplikationstabellen

jag har störtat mittpelarna i självklarhetens hus

för att bygga mig ett mindre hus som kan kallas mitt...

Erik Lindegren, "Sökaren".

Jag tyckte, när jag kom till BHS, att jag redan tagit ställning. I min undervisning hade vi diskussioner om bibliotekens allmänskulturella verksamhet. Som diskussionsmaterial tog jag bl.a. upp den utställning om KFML(r), som Fritz Ochsner låtit visa i Visby stadsbibliotek. Hans motivering för detta var att det var bättre att en rörelse presenterades öppet och offentligt än att den levde i någon "underground". Ett antal upprörda insändare i pressen tjänade som undervisningsmaterial.

Andra exempel hämtades från mina år som PR-bibliotekarie i Stockholms stadsbibliotek. På 1970-talets början fanns där bara ett fåtal av de politiska tidskrifter, som delades ut på gator och torg. Minns jag rätt fanns Vietnambulletinen, men inte Gnistan, Kvinnobulletinen, Marxistiskt Forum och Vietnam nu. På BHS diskuterade vi en PR-bibliotekaries och en inköpschefes ansvar. Mitt krav i Stockholm hade varit: "Alla - eller ingen!" Personliga ställningstaganden måste lämnas åt sidan. Ett liknande undervisningsmoment hämtade jag från den tid, när FNL-are nästan hetsade ihjäl mig för att visa utställningar i samtliga stadsbibliotekets filialer på en gång. De gick dock med på mitt förslag att i stället visa en utställning i varje väderstreck åt gången. Men bara om filialföreståndarna var med på det.

Bössinsamlingar på bibliotek var ett annat ämne för diskussion på undervisningstimmar. Utnyttjade mina erfarenheter av att såväl FNL-are som värnpliktsvägrare hade i Stockholm önskat få ställa sina insamlingsbössor inne i biblioteken. Mina överordnade ville att jag skulle förhindra detta. Men: då Röda Korset och Rädda barnen fick ha sina bössor i biblioteket, drev jag ärendet "insamlingsbössor" till biblioteksnämnden. Alla - eller ingen, var mitt yrkande. Röda Korset och Rädda Barnen fick ge vika. Jag sa åt FNL och värnpliktsvägrare att de kunde skramla utanför biblioteksdörrarna. Enda risken var att de kunde bli fast för förargelseväckande beteende, men det var ju deras sak, sa jag. Med dessa erfarenheter och många därtill trodde jag att jag visat att jag tagit ställning: bibliotekens mål var att fungera som ett rösternas torg. Var inte det nog? Måste jag nu också ta ställning för ett visst politiskt parti? Om ej, ansågs jag då ha valt någon tredje ståndpunkt eller vara en anpassling?

Kände det som om jag måste ställa upp på kraven på partipolitiskt ställningstagande i 1970-talets samhälle. Mängder av politisk litteratur kom ut. Läste och läste. Fastnade ett tag i Medveten människa av Björn och Helena Magnér, men blev inte mera medveten för det. Några böcker om vänsterliberalism fick mig att studera begreppet liberalism i bl.a. International Encyclopedia of the Liberal Sciences.

Resultatet blev att jag under stor beslutsvanda gick jag med i folkpartiet, det enda parti, som jag då kunde tänka mig att frivilligt fällas in i. Gick dock ur efter ett par år. Hade hört så många motsägelsefulla definitioner på vad liberalism betyder. För mig fanns - och finns- bara den parti-obundna, den bibliotekspolitiska vägen att arbeta.

Det fria valet

Friheten är att fullfölja behoven,

men behoven måste vara verkliga,

inbillade behov förfalskar friheten

och fyller den med intighet.

Arthur Lundkvist, "Kort föreläsning om frihet".

Vilka behov skall de av skattemedel finansierade folkbiblioteken tillfredsställa? Vilka attityder har icke-biblioteksutnyttjare? Vilka mål bör bibliotek av olika typer ha? Sådana och andra frågor hade på 1960-talet fått mig att läsa till 3 betyg i sociologi. Bibliotekens uppsökande verksamhet blev därefter för mig än mera en av bibliotekens viktigaste uppgifter. Och är det fortfarande! Har besökt uppsökande bibliotekarie i flera världsdelar och sett vad de åstadkommit.

Under mina uppsökande år i Dalarna och Sörmland 1955 - 60 mötte jag stor entusiasm, många läs- och kunskapshungriga människor, när jag bokpratade i föreningar, bygdegårdar och liknande sammanhang. Har kvar många av de brev, som jag fick på den tiden. I ett står det bl.a. "Sedan jag hörde dig prata om böcker och läsa dikter går jag ofta till biblioteket och lånar en bok. Bryr mig inte om när gubben blir arg för att köttbullarna inte är klara, när han kommer hem." Alla de exempel, som jag skulle kunna berätta om är naturligtvis som droppar i havet, men min övertygelse är kvar - och klar. Känner mig trygg i vetskapen att litteratur- och människointresserade bibliotekarie kan inspirera andra människor att läsa en bok. Och i att sådan inspiration alltfjämt behövs, hur än omvärlden förändras och IT-utvecklingen fortskrider.

Besvikelser och förhoppningar

Nu skall du få höra min hemlighet. Den är mycket

enkel: det är bara med hjärtat som man kan se

ordentligt. Det viktigaste kan man inte se med

ögonen."

Antoine de Saint-Exupéry, Lille Prinsen.

Övers. Gunvor Bang.

Som pensionär sedan femton år anser jag mig ha misslyckats med att få „påläggskalvar“ som utbildare. Det behövs sannerligen bibliotekarie som för marknadsföringsidén vidare. Så att bibliotek av alla typer har någon som marknadsför dess resurser och tjänster. För att kunna göra detta fordras att man har god kunskap om både böcker och andra medier och tjänster, som ett bibliotek har att erbjuda. Och kan tala för varan!

Utbildningen har förändrats markant under de senaste åren. Den tycks ha teoretiserats i sådan grad, att man kan fråga sig om morgondagens biblioteksledare över huvud taget kommer att begrunda om och hur deras medarbetare skall informera olika målgrupper om bibliotekets tjänster - och kunna bistå vid utnyttjandet av olika medierna. Jag saknar också i utbildningen det nödvändiga springandet mellan teori och praktik, praktik och teori, för att fästa teorin i en allt mer komplicerad verklighet. Utbildningen har blivit så IT-inriktad att man undrar om blivande bibliotekarier över huvud taget kommer att vara boksynta och kommer att kunna slå i ett uppslagsverk, eller kunna nå kontakt med den även i framtiden inte-IT-bundna potentiella läntagaren.

Nej, visst, man utbildas inte till bibliotekarie längre, utan till fil. kand. och fil. mag. i biblioteks- och informationsvetenskap. Det står klart och tydligt på Högskolans i Borås snabbvalsguide på Internet att: Vid Bibliotekshögskolan bedrivs grundutbildning - helfart och halvfart/ distans - till och med magisternivå. Efter utbildningen får våra studenter arbeten inom betydligt fler sektorer än bara biblioteken. Det gäller ofta kunskapsintensiva företag, medieföretag, upplevelseföretag och bokbranschen. "Du ska ha bibliotekarieutbildning" står det dock fortfarande ofta i år 2002:s platsannonser. Många bibliotek i landet tycks, begripligt nog, inte ha klart för sig att yrkesexamen försvann med Högskolereformen 1993. De flesta som vet detta skriver däremot att sökande skall ha magisterexamen i biblioteks- och informationsvetenskap.

För Borås del, och det är mina år där som utgör kärnan i denna artikel, säger väl namnet, institutionen BHS, att där utbildas personer, som siktar på att arbeta i bibliotek. Ändå, borde kanske landets fyra utbildningslinjer i biblioteks- och informationsvetenskap i sina målbeskrivningar lägga till "...med inriktning på bibliotekarieryrket." Det står dem fritt att göra så även med nuvarande myndighetsformuleringar. Om de inte gör det, så göder de ryktet att man inte utbildar bibliotekarier längre.

Om allt som jag skrivit här upplevs tillhöra historien - i betydelsen "icke aktuellt idag" - då anser jag att bibliotekarier, som i Borås, Lund, Umeå eller Uppsala gått igenom de senaste årens utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap bör höja sina röster och tala om hur det verkligen är.

*Greta Renborg på BHS 1975.
Foto: Inger Sikström*

Greta Renborg är född 1921 i Stockholm. Nomalskolekompetens. Lantmanna- och lanthushållsskola. Arbetat inom jordbrukssektorn 1940-45. Bibliotekskontorist Uppsala stadsbibliotek 1946-49. Studentexamen, privatist, 1952. Biblioteksskola 1952-53. Bibliotekarie Malmö stadsbibliotek 1953-55. USA 1953-54. Bibliotekstjänsts förlagskontakt i Stockholm 1955-65. Bokkonsulent Dalarna 1956-58, Sörmland 1958-60. Fulbright-stipendiat 1963. Uppsala universitet 1964-68: sociologi 3 betyg. USA 1967-68. PR-bibliotekarie Stockholms stadsbibliotek 1968-72. Lektor BHS 1973-86. Planerat PR-kurser i samtliga nordiska länder. Studerat och skrivit om bibliotek i bl.a. Elfenbenskusten, England, Kenya, Polen, Thailand, Tyskland, Ungern, USA. Skrivit böcker om bibliotekens PR-arbete, samt hundratals antal artiklar i svensk och utländsk fackpress. Kulturkrönikör UNT. Senast publicerad bok: Bildande blad (1996). Hedersdoktor Göteborgs universitet 1993.

Det här är den andra artikeln i bis nya serie. Jan Ristarp skrev om sitt biblioteksliv i nr 1/2002. I nr 3 skriver Aase Bang. Välkommen med tips om eller bidrag från fler (pensionerade) biblioteksarbetare!

Botkyrka och Lidingö.

Om IT-användning på två folkbibliotek. En anspråkslös jämförelse.
Mats Myrstener

Det sägs ju att brottslingen alltid förr eller senare återvänder till brottsplatsen. Därför bestämde jag mig i våras för att återbesöka två av de folkbibliotek i Stockholmstrakten jag arbetade på en gång i tiden: Botkyrka där jag arbetade till och från 1983-87, och Lidingö där jag praktiserade 1981 och bodde 1978-80. Tanken var att jag skulle undersöka bibliotekens IT-verksamhet. Valet av bibliotek var subjektivt och det hela får ses som ett blygsamt försök till två "case studies".

Jämförelsen haltar lite men kan kanske vara nog så illustrativ. Lidingö kommun är välbärgad, belägen i norra delen av Stockholm. Botkyrka är en fattig kommun i sydvästra Stockholm. När Lidingön fick bro 1925 sågs det att det föregicks av debatt och att många inte var så förtjusta över att få ovälkommet besök från "stan". Utbölingar har kanske alltid setts med viss misstänksamhet, när jag bodde i kollektiv på ön var det en företeelse som trots allt var allmänt accepterad, de stora villorna var ju svåra att hyra ut och dyra i drift. Lidingö var tidigare länsbibliotek för Stockholms län och hade en relativt väl utbyggd biblioteksservice. Men den moderata majoriteten på ön har farit hårt fram med biblioteksfilialerna, idag är fyra filialer nedlagda, en enda finns kvar, i Käppala. Ön har idag många privata förskolor och friskolor, en kommunal musikskola som tar 900 kronor per termin för sång- och instrumentlektionerna, och en skola med väl utbyggt föräldrainflytande enligt amerikansk modell. Här satsar

man aktivt på IT. Medelåldern på ön är hög: 40 år, men kommunalskatten låg, 28 kronor och 69 öre.

Uppgifterna är hämtade från den informativa hemsidan www.lidingo.se. Lidingö har inget naturligt centrum, när jag bodde på ön fick man åka till det lilla köpcentrumet i Torsvik vid bron för att handla. Dit åker jag nu en varm och solig lördag i april. Spårvagnen som trafikerar södra delen av ön stannar nedanför. Man har

god utsikt upp mot öns stora attraktion, konstnären Carl Milles hem, som nu är ett fint museum och konsthall.

Ön är mindre än vad jag mindes den, bara en sjättedel så stor som Botkyrka kommun (men har faktiskt större befolkningstäthet, 1.264 inv/km²). Den består mest av charmig villabebyggelse och grönområden och några kursgårdar, ett par mindre områden hyreshus samt öns enda egentliga industri, AGA-fabriken i Larsberg. Det nya köpcentrumet, byggt 1996, ligger en bit upp längs Stockholmsvägen, dit också biblioteket flyttat. Det nya stadsbiblioteket är fint, en vacker byggnad med stora ljusa och rymliga lokaler. Bibliotekskatalogen finns på Internet (Btj 2000). Praktiska Compactushyllor mitt i biblioteket innehåller böcker och tidskrifter, det är inte så stort "tryck" på biblioteket en sådan här vacker dag. Man har en

utställning om trädgårdsodling, och en om färgglada påskägg.

Man har två informationsdiskar, varav en på barnavdelningen, som dock är obemannad på lördag. Jag frågar bibliotekarien om IT-användningen på biblioteket. Man har åtta datorplatser på bottenvåningen, men några används inte idag. Större delen av öns invånare har säkert minst en dator hemma. Men många tycker att bibliotekens är snabbare, bredbandet har ännu inte

byggt ut i stockholmsregionen. Några problem med uppbokningen av datorerna har man inte. Man kan boka i perioder om 30 minuter eller en

timme, ibland med egen pinkod. På övervåningen, som man delar med ett konstgalleri, finns ett "tyst" rum med flera släckta datorer. Där brukar öns "seniorer" hålla till, de är rätt aktiva säger bibliotekarien.

I framtiden ska man få bättre utlåningsrutiner på "nätet", både för reservationer och omlån. Den servicen är väl utbyggd. Men att reservera en bok på biblioteket kostar idag tio kronor, och ett toalettbesök en krona. Datorerna används också för chat och e-post. Man har haft problem med öns friskolor som lånar frikostigt på biblioteket och inte alltid lämnar tillbaka i tid.

Användarna vet oftast hur man söker och behöver inte mycket hjälp. Utlåningen ligger i genomsnitt för Stockholms län, men har sjunkit på senare år, kanske på grund av det ökade datoranvändandet, säkert också på grund av nedskärningar. Här har de flesta råd att

köpa sina egna böcker, och telefonräkningen är inget hinder för att "surfa" så mycket man har lust hemifrån. Något större kulturliv finns inte heller på Lidingö, som andra borgerligt styrda kommuner i norra Stockholm är den kommunala servicen neddragen till ett minimum, roa sig får man göra inne i "stan". Kommunen fungerar främst som nattvaktare. I en kommun som Täby har man allvarligt funderat på att lägga ut all biblioteksverksamhet på entreprenad. Några regler för internetanvändning säger man sig inte ha behov av.

Till Hallunda

Botkyrka kommun är en slående kontrast till det välbärgade Lidingö. Den stora kommunen är uppdelad i en nordlig del, med slitna invandrartäta förorter, byggda under miljonprogrammets tid på 1970-talet: Hallunda, Norsborg, Alby och Fittja. Den södra delen består mest av jordbruksmark, de gamla järnvägsknutarna Tumba och Tullinge, nu med nybyggda centra, och Alfa Lavals stora industrikomplex för jordbruksforskning. Biblioteksverksamheten är väl utbyggd med huvudbibliotek i Tumba och fem filialer. Bara en är nedlagd sedan min tid. Man har dessutom en bokbuss. Politiskt har Botkyrka sedan länge styrts av socialdemokrater.

Biblioteket i Hallunda är stort och rymligt, byggt på 1980-talet. Man finns i Folkets hus, som man delar med Riksteatern, som här ger föreställningar, och en restaurang. Befolkningen i norra Botkyrka, där nästan hälften av invånarna har utländsk härkomst, tredubblades på 1970-talet. Jag åker den långa "röda" tunnelbanelinjen till Hallunda, biblioteket har öppet även på söndag, och träffar bibliotekschefen Birgitta Kellén Nilsson, som jag minns väl från när jag arbetade här. Man har tre datorer för Internetsökning i biblioteket, men 18-årsgräns efter kl. 18. Det är

knappast tillräckligt. Datoriseringen har inneburit mycket merarbete för personalen, ibland känns det som man mest får agera "IT-polis", säger Birgitta. Datorerna kan bokas 15, 30 eller 60 minuter, och kampen om tiderna är hård och medför konflikter. Här gör också språkförbistringen att många behöver hjälp, en "IT-bibliotekarie" skulle behövas, säger Birgitta. På barn-datorn finns också spel. Katalogen finns på Internet (Book-it).

Kanske är det en tillfällighet att man också här har en utställning om trädgårdskonst, signerad Sankt Pauliasällskapet. "Äta, dricka och tala i mobiltelefon är förbjudet på biblioteket" står det på en skylt, säkert inte utan anledning. Man har internetregler, men bara på svenska och engelska. Lite konstigt, med tanke på att det är en stor invandrarkommun:

1. Det är förbjudet att skada, förstöra eller göra intrång på program-

BOTKYRKA KOMMUN

- och maskinvara samt att forcera bibliotekets säkerhetsprogram.

2. Det är förbjudet att söka pornografiskt, rasistiskt eller olagligt material.

3. Mobbning, rasism, könsdiskriminering och kränkning är förbjudet på biblioteket och via dess datorer.

4. Det är förbjudet att missbruka bibliotekets namn och du är helt och fullt ansvarig för hur din identitet används och konsekvenserna därav.

Flickor verkar använda datorerna mer än pojkar på biblioteket, säger Birgitta, vilket kanske är förvånande. Hon tror att de kanske inte har så fri tillgång till datorn hemma. Många hem i Botkyrka saknar också egen dator.

För att boka dator får man visa länekort. Det behövs för att kunna identifiera vissa låntagare. Det har förekommit att polisen hört sig för när

någon skickat olagliga mail från biblioteket. Också här är "senior-net" populärt, men inte så mycket bland invandrarna. Besöken har ökat på senare år, vilket bekräftas av en ny Kulturråd-sundersökning. Det är positivt, men det skulle behövas mer personal för att arbeta med datorerna i Botkyrka. Huvudbiblioteket i Tumba har fått ett tiotal datorer för allmänheten, men personalen har svårt att hinna med.

Jag talar också med Barbro Kjellqvist, som är IT-ansvarig och arbetar på flera skolor. Botkyrka bibliotek servar också fem skolor i kommunen. Skolorna i Botkyrka är aktiva inom "ITis", regeringens satsning på IT i skolan, men Barbro menar att rektorerna ofta glömmar biblioteket när man datoriserar. Hon har påtalat detta. På skolans datorer får man inte chatta och mejla, de ska användas till skolarbete. På folkbiblioteket var man från början liberal med ITregler, säger Barbro, men man har insett att de behövs. Men datoriseringen för allmänheten har också medfört ökad stress, högre ljudnivå, och mer "kontroll" från personalens sida. Biblioteket verkar ha återgått till att vara "fritidsgård", som på 70-talet.

Men datoriseringen är i grunden positiv och borde kunna utvecklas. Barbro önskar sig en "IT-pedagog" som kunde jobba med eleverna på skolan och i biblioteket. Kanske också ett "vuxenrum" där man kunde arbeta med vuxna invandrare i lugn och ro framför datorn. Man har sökt projekt pengar till skolbiblioteket för "läxläsning" med hjälp av datorerna. Datorerna är än så länge för få, tycker Barbro, pengar saknas säger kommunen. Bara för personalens del skulle man behöva femton nya datorer.

Säkert skulle både Botkyrka och Lidingö kommun ha behov av en "IT-bibliotekarie". Inte minst sedan service till högskolestudenter blivit allt aktuellare. Mycket av den kommunala servicen sker också numera via dator: sjukvårdsinfo, betala räkningar, söka jobb. Här skulle biblioteket naturligtvis

kunna bli ett informellt "informationskontor". I Botkyrka är folkbiblioteket sedan länge en medelpunkt i kommundelarna, dit man går när man behöver hjälp. Det förtroendet kan man bygga vidare på. Men utbildning behövs. Också för personalen. Kunskap om hur Internet används, och inte minst hur man kritiskt ska förhålla sig till de faktakunskaper som man får via det nya mediet.

Man kan naturligtvis välja strategi för att arbeta med IB på folkbibliotek. Man kan släppa det helt fritt och okontrollerat, vilket kräver mindre insatser av personalen (?). Eller välja att arbeta aktivt med framförallt barn och ungdomar. Valet är ju i sista hand bibliotekets. Och kommunpolitikernas.

Faktaruta:

Botkyrka kommun: 196,8 km². 74.000 inv. Medelålder: 34 år. 1 huvudbibliotek, fem filialer, en skolbuss. 25 grundskolor, 2 gymnasier, Komvux, musikskola. Personal: 42,75 (20,75 bibliotekarier). 8,2 lån/inv. Anslag: media 3.090,0 personal 11.720,0 övrigt 9.238,0 (2000)

Lidingö kommun: 30 km². 40.895 inv. 1,4 % arbetslöshet. 1 huvudbibliotek, en filial. 13 grundskolor, två gymnasier, Komvux, fem "fristående skolor", musikskola.

Personal: 20 (10, 5 bibliotekarier). 8,6 lån/inv. Anslag: media 1.629,0 personal 6.294,0 övrigt 4.856,0 (2000)

Hip hopens bröder och systrar

Svart musik har lagt grunden till i princip all populärmusik sedan jazzens dagar. Blues, soul, rock, disco och nu hip hop. Längre kunde dock endast vita artister nå de riktigt stora framgångarna med svart musik. Elvis Presley, för att ta ett exempel, var ju en vit man med en svart röst, rotad i bland annat gospeln. Det där har förändrats, nu tillåts även svarta artister nå musiktoppen.

Här ryms en paradox. Även om global framgång står öppen för dagens hip hop-artister på ett sätt som den inte gjorde för bluesens eller soulens stjärnor, präglas musiken ofta av det segregerade samhällets våld och aggressivitet. 1960-talets soulmusik var däremot fylld av livsglädje. Den skapades också i samklang med medborgarrörelsens strävanden och andas optimism och framtidstro. Då fanns en kollektiv rörelse, förhoppningar inte knutna enbart till individen.

De svenska hip hop-artisterna berättar om livet i de svenska förorterna, och om dessa artister och deras liv berättar journalisten Fredrik Strage i den lysande reportageboken "Mikrofonkåt". Han intervjuar alla de kända namnen (Petter, Feven, Latin Kings, Loop Troop m fl) och följer med dem på turné och i studioarbete. Det är fängslande och tankeväckande läsning vare sig man gillar musiken eller inte.

Själv skulle jag önska att vissa av de svenska artisterna lyssnade noga på James Browns Don't Be A Dropout, som betonar vikten av kunskap, och anti-droglåten Public Enemy #1. Utan socialt ansvarstagande klingar talet om bröder och systrar i förorten falskt. Feven har förstätt det när hon inleder konserter med att fråga: Har ni gjort läxan?

Erik Edwardsson

Illustration ur Strage, Mikrofonkåt

Biblioteket som postkontor

Siv Wold-Karlsen har läst en magisteruppsats och funderar över vad biblioteken vill med sina teknologisatsningar

Några tankar om postkontor och bibliotek - med utgångspunkt i Erik Edwardson och Jonas Elofssons magisteruppsats: ASPEKTER PÅ FOLKBIBLIOTEKENS INTERNETSATSNINGAR Verksamheter - Intentioner - Regleringar Bibliotekshögskolan i Borås, maj 2001

Något håller på att hända med våra postkontor; de försvinner, läggs ner eller förvandlas till diffusa butiks- och affärsverksamheter.

Samtidigt har en del folkbibliotek, med hjälp av internet, tagit på sig uppgiften att fungera som postkontor - det är åtminstone vad en bibliotekarie, intervjuad av Edwardson och Elofsson, hävdar:

Vi upplever att ca 80 % av alla Internetanvändare 'bara' sitter och mailar. Ganska trist. Vi är mer ett postkontor än ett bibliotek.

Samma bibliotekarie anser att skattepengarna kunde användas bättre än till att göra e-posten gratis tillgänglig, men där verkar hon/han tillhöra en minoritet inom bibliotekvärlden. Hela 90 % av de 42 bibliotekcheferna Edwardson och Elofsson har frågat, anser nämligen att det är en viktig, eller mycket viktig, biblioteksuppgift att ge alla tillgång till e-post; nästan alla bibliotek erbjuder också e-post (och chatt) på en eller flera av sina datorer. Man kan undra varför.

Kommunikation är viktigt - svarar några av bibliotekcheferna, och inte minst är det viktigt att medborgarna har möjlighet att kommunicera med makthavarna.

Men om jag kommer till biblioteket och ber om ett frimärke eller två, för att få i väg mina medborgar-brev till kommunstyrelse och riksdag, eller om jag vill låna bibliotekets telefonen för att kommunicera en stund med min kompis i Berlin - ställer biblioteket också då upp med gratisprincip och kommunikationsmöjligheter? Knappast. För det handlar inte om kommunikation, utan om en bestämd typ av kommunikationsteknologi - representerad av internet-e-post. Troligen handlar det också om informationsteknologi som ideologi, en ideologi som skymmer sikten för hur informationsteknologin skulle kunna användas på biblioteken - till exempel för att säkra bibliotekbrukarna tillgång till tidningar på många språk,

från olika delar av världen.

Ett enda bibliotek (i Edwardson och Elofssons enkätundersökning) "påpekar att Internet gör det möjligt för kommunens stora invandrargrupp att läsa tidningar från sina hemländer".

Inget bibliotek verkar ha avsatt en dator eller två för tidningsläsning, eller bemödat sig om att skaffa fram översikter över internet-tillgängliga tidningar.

Det är sånt som får en att undra vad det är biblioteken egentligen vill med sina teknologi-satsningar - en fråga också Edwardson och Elofsson ställer. De anser att det är viktigt att såväl bibliotekpersonal som ansvariga politiker i högre utsträckning tänker igenom vilken roll bibliotekens IT-satsningar bör fylla. Vilka intentioner som ligger bakom bibliotekens internet-satsningar, är också en av deras frågeställningar. En annan är om/hur biblioteken censurerar internet-utbudet.

Censur

Censur-frågan är central, och dessutom kan man säga att bibliotekens censur/filtrering av internet var själva utgångspunkten för uppsatsen:

Hösten 1997 hade journalisten Anders R. Olsson skrivit en debattartikel med rubriken "Barnporren öppnar dörren" som publicerades av Folket i Bild/Kulturfront, både på papper och på internet. Men när Edwardson/Elofsson gick till Malmö stadbibliotek och ville läsa nätutgåvan, blev det stopp. Det visade sig att biblioteket hade installerat ett filtreringsprogram, som med hjälp av en stoppordslista skulle förhindra tillgången till pornografiska och rasistiska webplatser - och 'barnporr' var ett typiskt stoppord.

På biblioteket var man medvetna om problemet, men man försvarade likväl bruken av filtreringsprogrammet. Man hävdade dels att det inte är bibliotekets uppgift att tillhandahålla alla slags internet-tjänster; internet är en informationskälla av många, och skall behandlas enligt samma urvalskriterier som alla andra informationskällor. Man hävdade också att om och när något internet-material felaktigt drabbades av filtreringsprogrammet, så var det fullt möjligt att använda personalens datorer, som inte var spärrade.

Idag (eller åtminstone för ett års tid sedan, när magisteruppsatsen presenterades) har Malmö stadsbibliotek tagit bort alla internet-filtrer, och informationen kan åter flöda fritt.

Vilket inte hindrar att censur-debatten går några varv till.

Debatten omkring bibliotekens censur av internet, ger mig ofta associationer till Kitty-debatterna, när det begav sig: Är det uttryck för censur och allvarlig kränkning av informations- och yttrandefriheten, när biblioteken inte köper in Kitty-böcker? Eller är det möjlighets bibliotekens/bibliotekarbetarnas uppgift att företa ett urval av såväl skön- som facklitteratur? Ett urval som förstås måste basera sig på kriterier som öppet redovisas, och som kan diskuteras och till och med ändras.

Hela censur-debatten kokar kanske ner till den enkla men grundläggande frågan: Vad är biblioteken till för? Vad är deras funktion och uppgift?

Skall biblioteken fungera som en distributionskanal, där allt som produceras i skrift och bild får flyta fritt?

Om så är fallet, vore det väl bäst att genast lägga ner de offentliga biblioteken, och istället använda pengarna för att ge var och én gratis internet-uppkoppling. Bibliotekarbetarna kunde ta på sig uppgiften att se till att allt material digitaliseras och verkligen blir tillgängligt via internet.

Om svaret är att biblioteket är något annat och mer än en öppen förmedlingskanal, då bör kanske biblioteken på allvar börja diskutera om de verkligen skall försöka fungera som postkontor, eller om de bör koncentrera sig på sina biblioteksuppgifter.

Och om biblioteken inte längre vill leka postkontor, kanske postkontoren åter, och på fullt allvar, börjar fungera som postkontor. Vem vet. Vi kan ju alltid hoppas.

Oslo, 21/4 2002

Gammalsvenskbyborna efterlyser svenska böcker till sitt bibliotek Mats Myrstener har läst

Göran Svedberg & Erik Mårtensson
Gammalsvenskby : en by i Ukraina. Malmö : J. R. Hain, 2001. 91-63 1191-8

En fascinerande bilderbok om Gammalsvenskby i Ukraina kommer från det lilla förlaget JR Hain i Malmö. Journalisten Göran Svedberg och fotografen Erik Mårtensson har besökt byn, där ett hundratal svenskättlingar fortfarande bor. Fotomaterialet är fantastiskt. Trots ett svårt och hårt liv ger bilderna många positiva bilder av glada barn, djur och gamlingar i Gammal- svenskby. En CD följer med boken, som är förvånansvärt billig om man köper den från förlaget, där det unika språket, med rötter i 1700-talssvenska, dokumenteras.

Det var 1781 som cirka tusen svenska bönder med familjer från de estniska öarna Dagö och Ösel tvångsflyttades av kejsarinnan Katarina II till södra Ukraina. Avsikten var dubbel, de gamla svenskbygderna i Estland skulle "förryskas", och södra Ukraina, som erövrats från turkarna, behövde nybyggare. Svenskarna lovades land och virke, skattefrihet och en egen präst.

Efter nio månaders resa till fots, där en tredjedel av svenskarna avled, kom man så fram, men löftena visade sig vara luft. Trots detta byggde man sig nu en ny framtid i Ukraina. I närheten låg tre Volgatyska byar, och staden Berislav med en stor judisk befolkning. 1793 kom ett trettio-tal tillfångatagna svenska soldater till byn. En av dessa, Mats Norberg, har fortfarande släktingar i byn.

Fram till ryska revolutionen levde svenskarna förhållandevis lugnt. Men det ryska inbördeskriget i Ukraina drabbade byn hårt. Under andra världskriget deporterades tyskarna många ur den manliga befolkningen, andra föll offer för Stalins utrensningar. 1929 tilläts 885 av Gammalsvenskbybor flytta till

Sverige, men redan några år senare återvände en fjärdedel av dessa, löftena om ett bättre liv i Sverige hade inte infriats. Några flyttade vidare till Kanada.

Idag lever ett hundratal svenskättlingar fortfarande i Gammalsvenskby, Zmievká på ukrainska. Familjernas namn är Utas, Annas, Hansas, Malmas, Portjes och Norberg. Många klarar livhanken tack vare ett eget trädgårdsland. Fortfarande kan man läsa svenska i skolan, lärarinnan Christina Sturén har också kunnat besöka Sverige med några elever. En grönsaksindustri har med svensk hjälp och stöd från Sida byggts upp. Märket Chumak gör bl.a. matolja och ketchup med "ukrainsk profil".

Det fina bildmaterialet visar byn till vardag och fest. Ett ofta upprepat uttryck vid intervjuerna är: "Glöm oss ej!" Bland annat efterlyser man böcker på svenska till byns lilla bibliotek.

Biblioteken i USA - efter 11 september.

Elaine Harger

Elaine Harger, en av redaktörerna för tidskriften Progressive Librarian, rapporterar för bis hur amerikanska bibliotekarier påverkats och själva ågerat efter terrordåden mot World Trade Center. Elaine skriver om patriotiska stämningar och FBI-besök på biblioteken och avslutar med att ge en positiv bild av amerikanska bibliotekariers insats för att motverka censurtendenser

Terrorattacken mot Förenta Staterna den 11 september 2001 skakade Amerikas trygghet i sina grundvalar. Under de följande timmarna, dagarna, veckorna och månaderna reagerade bibliotekarier, bibliotek och biblioteksorganisationer på olika sätt.

Vartefter händelserna utvecklade sig, hjälpte bibliotekarierna i New York City till med att vidarebefordra nyheter till skolbarnen, de ansträngde sig för att upprätthålla lugn och trivsel på små och stora bibliotek, de presenterade nyheter vartefter de blev tillgängliga, de väntade på information om familjer, vänner och kolleger och följde noga alla radio- och TV-utsändningar.

Den kvällen angav president George W. Bush tonen för Amerikas politiska, militära

och känslomässiga hållning inför attackerna. Hans tal till medborgarna och till världen där han förklarade "krig mot terrorismen" var aggressivt och oförsonligt - "Den som inte är för oss är för terroristerna". Bushs tal utlöste en våg av patriotism över hela landet och överallt svarade bibliotekarier genom att hänga upp amerikanska flaggor över entrén till sina bibliotek, genom att bära patriotiskt mönstrade knappar, röd-vit-blå scarves och slipsar, och genom att placera skyltar i fönstren och på väggarna med texten "God Bless America" och "United We Stand".

Inom den progressiva biblioteks rörelsen var reaktionen förvånansvärt splittrad, med några bibliotekarier som genast motsatte sig talet om "krig mot terrorismen" och som vägrade delta i det myckna flaggviftandet, medan andra helt och fullt stödde Bushs handlande och kände emotionellt stöd i de patriotiska uppvisningarna. Vid American Library Association's (ALA) vinterkonferens antog Social Responsibilities Round Table (SRRT) ett uttalande där man

uttryckte en oro för den ohämmade exponeringen av flaggor i bibliotekslokalerna. Uttalandet innehöll bl.a. följande:

"Vissa symboliska uttryck till stöd för den nuvarande amerikanska regeringens politik tenderar att urholka bibliotekets roll som en plats där man får tänka fritt och äventyrar biblioteksrummets neutralitet. Sådana ovanliga inslag kan skapa en hotfull atmosfär för vissa

biblioteksnyttjare...SRRT uppmanar alla bibliotekarier att vara känsliga för sådana reaktioner."

När låntagarna sökte svar på frågorna om orsakerna till terrorattacken, svarade bibliotekarierna genom att hänvisa till bibliografier, webbsidor och program om islam, om amerikansk utrikespolitik, om arabisk historia och kultur, om Mellanösterns

ekonomi och geografi och om terrorism. En del av denna information innehöll adekvat och vederhäftig analys, medan annat var ovederhäftigt och vinklad propaganda. Biblioteken svarade mot detta plötsliga behov av information precis så sofistikerat eller inskränkt som varje bibliotekarie kunde förväntas göra.

När man publicerade fotografierna på männen som kapade planen som användes vid attacken, identifierade bibliotekarier i Florida några av dem som låntagare och kontaktade myndigheterna. Den nya anti-terroristlagstiftningen, särskilt "The USA Patriot Act", påbjuder att bibliotekarier ska samarbeta med FBI-undersökningar och på begäran lämna ut sekretessbelagd information - även när tillståndet INTE innehåller namnen på de personer som undersöks. Många grupper som sysslar med medborgerliga rättigheter är oroade inför utsikten av polismissbruk med stöd av den nya lagen, och på ALAs konferens antog fullmäktige (Council) en resolution

med beteckningen: "Stadfästande av principerna om intellektuell frihet i efterdyningarna av terroristattacker". Bland annat tog ALA klart ställning MOT statlig censur av nyhetsmedia och mot "statligt maktmissbruk som kränker, förtrycker, tvingar eller tystar medborgarna". Fullmäktige fastslog också ALA:s stöd för rätten att uttrycka en avvikande åsikt inom ramen för ett fritt och demokratiskt samhälle. Samma fullmäktige avtog en resolution som protesterade mot kriget i Afghanistan. Avslag fick även en resolution som handlade om "Collection Development and Library Programming in times of conflict". Denna resolution uppmanade bibliotekarier att "arbeta för ett utökat arbete för att bygga upp samlingar som representerar hela skalan av uppfattningar om ursprunget till terroredöden 11 september"; att anskaffa "alternativt" material; och att öka verksamheten för att "stödja förståelse mellan alla etniska och religiösa grupper, och att motarbeta förekommande tendenser till etniskt särskiljande"

Allteftersom flera progressiva bibliotekarier väljs in ALAs styrelse (governing council) kan vi förvänta oss förändrade röstsiffror vid sådana här resolutioner. Under tiden får vi glädja oss åt de små segrar som åsiktsavvikelse och motstånd ibland ger.

I början av året deltog en medlem i Progressive Librarians Guild (PLG), Ann Sparanese, som dessutom nysst invalts i ALAs fullmäktige, i ett program där huvudtalaren, journalisten och filmmakaren Michael Moore berättade att förlaget Harper/Collins just meddelat honom att det inte kommer att ge ut hans nya bok "Stupid White Men". Harper/Collins krävde mot bakgrund av händelserna 11 september att Moore skulle ändra de delar av boken som är mycket kritiska mot George W. Bush och andra regeringsföretagare.

Efter att ha kommit hem skickade Ann ett brev till PLGs och ALA Social Responsibilities Round Tables diskussionslistor och beskrev censurförfarandet. Uppenbarligen skickades meddelandet vidare till andra elektroniska listor och Harper/Collins började få ilska brev från bibliotekarier. Till slut gav förlaget ut boken utan några ändringar och den har nu varit på New York Times bestsellerlista de senaste fyra veckorna. Moore har ombetts att tala på kommande ALAkongress i Atlanta i juni. De avvikande åsikterna lever och har hälsan i den amerikanska biblioteksvärlden!

(Övers. Hervor Svenonius & Lennart Wettmark)

Noam Chomsky kommer enligt uppgift till Bok- och Biblioteksmässan

Preston Enright gör sin insats att sprida kunskap om Chomsky genom att samla och distribuera föredrag. Han skickar i dagarna band och kataloger till bis redaktion och hoppas få ett ex. till sin samling från Göteborg

"But if you could put in a word for me in your journal, anything would be helpful. Maybe just mention that there is a project in the US that distributes audiotaped lectures of the most cited living author on the planet, a man who the NY Times has called "the most important intellectual alive." Sample tapes are available for free, there's a collection of 12 lectures that are available for \$10 each. Give them my email address. My postal address is: What's Left, PO Box 18070, Denver, CO, 80218, USA and that should do it.

Thanks for your help,

Peace,
Preston"

publicmind@msn.com

Uppdrag e-demokrati

Ingrid Atlestam

Hur kan demokratin utvecklas genom IT? Ingrid Atlestam representerar biblioteksvärlden i en arbetsgrupp knuten till Regeringskansliet som skall arbeta med dessa frågor i första hand till utgången av 2004

En arbetsgrupp har tillsatts inom Regeringskansliet med uppgift att följa och främja utvecklingen av demokratiska processer med stöd av informationsteknik (IT).

I arbetsgruppen ingår företrädare för Justitiedepartementet, kommuner, landsting, myndigheter, bibliotek och universitet/högskolor. I arbetsgruppen skall även ingå företrädare för organisationer, föreningar och andra sammanslutningar vilka inom sitt verksamhetsområde är aktiva vad gäller frågor om demokrati och IT, vilket i praktiken innebär en webbredaktör från Attac och en representant från föreningen Transfer. Undertecknad är den enda biblioteksföreträdaren i gruppen och jag har fått detta uppdrag genom mitt engagemang i SABs demokratigrupp och författandet av BiS remissvar på demokratiutredningen.

Demokratiutredningen konstaterar i sitt huvudbetänkande En uthållig demokrati! (SOU 2000:1) att IT kan användas bl.a. för att främja den form av demokrati som ibland benämns deltagardemokrati. Utredningen konstaterar att den nya tekniken har en potential när det gäller att vidga medborgarnas möjligheter att delta i och påverka problemformuleringarna och diskussionerna före beslut i folkvalda församlingar.

Utredningen hänvisar till de båda rapporter som man publicerade i frågan. Den ena är Elektronisk demokrati (SOU 1999:12) och IT i demokratin tjänst (SOU 1999:117). Man påpekar att de demokratirelaterade verksamheterna främst är inriktade på att öka informationsutbudet. Projekten för att möjliggöra ett aktivt deltagande och inflytande i demokratiska processer är få och har hittills haft ett begränsat innehåll.

Men kombinationen av nya arbetsformerna inom virtuella gemenskaper och s.k. elektronisk förvaltning kommer säkerligen att få konsekvenser för den demokratiska processen. Medborgarna kan antas komma att vilja på ett annat sätt än tidigare kunna delta i och påverka det politiska beslutsfattandet.

IT-kommissionen påpekar i en skrivelse till regeringen att kunskaperna om vilka demokratiska effekter som kan uppnås med olika typer av IT-stöd är mycket outvecklade. Man konstaterar att IT och demokrati inte är något sammanhållet och väldefinierat forskningsfält.

I den något slarvigt hopkomna forskningsöversikt man

gjort finns inget enda exempel från någon institution som utbildar bibliotekarier eller något projekt som berör bibliotek. Kan detta stämma med verkligheten? Bedrivs det ingen forskning om demokrati och IT med någon biblioteksanknytning? Undertecknad tar gärna emot uppgifter om dylik forskning och om pågående, planerade eller avslutade projekt i biblioteksvärlden!

Såväl forskningsöversikten, som en ny kartläggning av äldres internetanvändning och avisering av en tänkt satsning på IT i folkbibliotek finns att läsa på IT-kommissionens webbplats.

Så här är gruppens uppdrag formulerat:

Arbetsgruppen skall främst fungera som ett forum för erfarenhetsutbyte mellan olika aktörer som sysslar med frågor på det angivna området.

Arbetsgruppen skall följa och stödja utvecklingen av olika tekniker och metoder för en deltagardemokrati med IT-stöd. Gruppen bör t.ex. följa och stödja satsningar som exempelvis kommuner och landsting gör vad gäller s.k. e-paneler eller offentliga forum, eller andra satsningar av liknande slag

Arbetsgruppen skall försöka bedöma om och i vilken utsträckning den nya informationstekniken kan stimulera till ett ökat politiskt intresse och deltagande i de politiska beslutsprocesserna.

Arbetsgruppen skall också överväga om reglerna för statligt och kommunalt stöd till t.ex. folkrörelser och massmedier bör ses över med hänsyn till de nya sätt att organisera sig eller annars sammanträffa med andra som den nya informationstekniken skapar.

På arbetsgruppen ligger också att diskutera och lämna förslag om hur medborgarna, däribland t.ex. äldre och personer med funktionshinder, kan få ökad tillgänglighet till IT. Arbetsgruppen bör i detta syfte inhämta synpunkter från t.ex. olika organisationer för pensionärer respektive funktionshindrade samt från olika studieförbund.

Arbetsgruppen har att uppmärksamma bibliotekens bety-

delse och roll såsom samhällets öppna rum, en mötesplats där samtal och diskussioner kan äga rum genom t.ex. användning av IT. Gruppen bör därför inhämta synpunkter från t.ex. företrädare för bibliotek.

Arbetsgruppen skall kunna fungera som referensgrupp inom Regeringskansliet vid t.ex. propositionsarbete.

Arbetsgruppen skall i övrigt, inom ramen för sitt uppdrag, arbeta utifrån diskussioner inom och utom gruppen om vad som bör göras för att följa och främja utvecklingen av demokratiska processer med stöd av IT.

Arbetet, som knappast påbörjats ännu, skall vara avslutat senast den 31 december 2004.

Då arbetet i gruppen bara just tagit sin början består denna artikel till större delen av hopklipp ur uppdragsdokumentet. Mer personlig kreativitet utlovas till nästa rapport. Alla funderingar, erfarenheter, visioner och idéer som kan ge underlag och inspiration för arbetet i gruppen mottages tacksamt!

Ingrid Atlestam nås bl a via ingrid@tripnet.se

Ulf Larsonfavoriter i repris

Bakom maskerna.

Catharina Engström har läst en ny bok om litteratur i Afrika söder om Sahara

Att skriva en introduktion till den moderna afrikanska litteraturen söder om Sahara är ett stort uppdrag. Afrika är en stor kontinent med många länder och med ännu fler olika språk. Afrika har en rik muntlig tradition och den litterära skriftspråkliga traditionen är av yngre datum.

Karin Ruuth-Bäcker har med sin bok **Bakom maskerna. En introduktion till den moderna afrikanska litteraturen söder om Sahara** (Lindelöws bokförlag, 2002) gett oss ett redskap att genom litteraturens hjälp tränga in i den afrikanska kontinenten.

På svenska har Nordiska Afrikainstitutet tidigare givit ut **En litterär resa genom det svarta Afrika** av Karin Ruuth-Bäcker (1981) och **100 vägar till Afrika. En introduktion till modern afrikansk skönlitteratur** av Barbro Norström Rid³us (1995). **Afrikagruppernas årsbok 1996** handlar om litteratur i södra Afrika och Ulla Siljeholm har på eget förlag givit ut **Befrielsens glädje, befrielsens sorg. Möte med afrikanska berättare** (1997).

I första delen av boken går författaren igenom den muntliga traditionen, den litterära explosionen, olika motivkretsar i litteraturen samt konflikter och protester. Genom att koppla historien, slavhandeln, kolonialismen och befrielseörelserna men också det afrikanska sociala livet till presentationen av litteraturen får vi inte bara en litterär inblick i den afrikanska litteraturen utan också en inblick i det afrikanska livet som det levs på landsbygden och i städerna. Där är ofta konflikten mellan tradition och modernitet närvarande.

Besvikelsen och vreden som många författare upplevde och upplever över utvecklingen i det egna landet efter befrielsen från kolonialmakterna är stor. Flera skriver om korrumpade ledare och korruption som sprider sig inom olika led inom förvaltningar.

Flera länder praktiserar censur och har fängslat och o m avrättat misshagliga författare, vilket gör att flera afrikanska författare lever och verkar i andra länder och världsdelar.

Många författare tar upp missförhållanden som råder i deras länder i satirisk form. Det gör många böcker provocerande. Men litteraturen är också fylld av humor. Konflikten mellan tradition och modernitet ger upphov till många humoristiska situationer, likaså de kulturella kollisioner som de som varit i något av de europeiska länderna, de personer som kallas "been to", råkar ut för när de återvänder till sina länder i Afrika.

I andra delen ger oss författaren en genomgång av olika länder och deras författare. Långt ifrån alla länder i Afrika söder om Sahara finns med där, men i slutet av boken

finns ett fylligt register av författare och deras verk, dock inte komplett och inte heller när det gäller de svenska utgåvorna av afrikanska författare, vilket förmodligen syftet inte heller är.

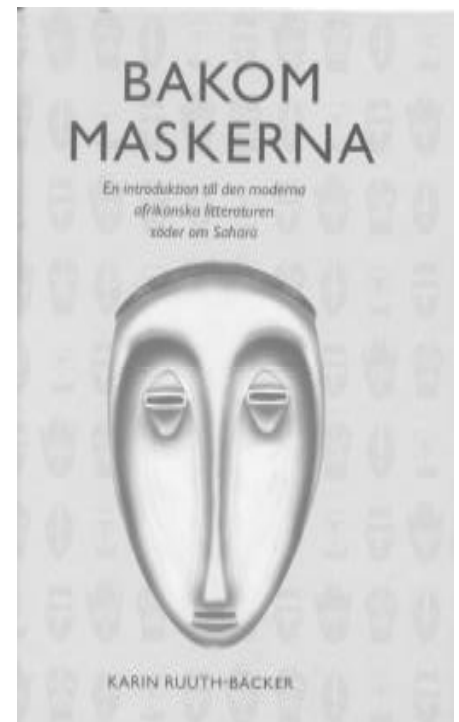
Det som gör att *Bakom maskerna* känns fyllig är att urvalet av författare och verk inte begränsas av de verk som givits ut på svenska. Man har som intresserad möjlighet att läsa vidare på engelska, franska och portugisiska i den mån man behärskar de språken. Finns ett fransk- eller portugisiskspråkigt verk översatt till engelska är det också noterat.

I slutet av boken tar författaren upp språkfrågan. Genom att skriva på europeiska språk när författarna en läsekrets i västvärlden. Å andra sidan är specifikt afrikanska företeelser, tänkesätt och seder

oftast okända i västvärlden och medför att författarna måste förklara dessa företeelser. Det har gjort att vissa kritiker anser att vissa romaner mer liknar antropologiska verk än litteratur. Vill en författare nå ut till folket i sitt land måste han/hon skriva på det lokala språket. Men här möter också svårigheter med utgivning och försäljning. Vid Forum for African languages and literature i Asmara 2000 tog man ett stort steg framåt när det gäller ökningen av användningen av afrikanska språk. I en deklaration fastslog man vikten av att på olika sätt främja användandet av de lokala språken för att ta vara på det rika kulturella arv som finns i Afrika.

Författaren använder ett språk som är lätt att läsa och som med sin personliga ton driver läsningen framåt. Boken borde bli en bra introduktion till läsandet av afrikansk litteratur för alla som är intresserade av den, men också för elever på gymnasieskolor och folkhögskolor.

Karin Ruuth-Bäcker har under en trettioårsperiod arbetat med olika utvecklingsprojekt för Sida och FN i ett tiotal afrikanska länder. Hon har genom denna erfarenhet skaffat sig en stor förtroenhet med livet i olika afrikanska länder.

Sydafrikansk författare nu på svenska

Sydafrikanska författare har anklagats för att inte vilja ta itu med "det närvarande". Men kanske är det så att det behövs en viss distans för att beskriva ett historiskt skeende? Pamela Jooste är vit, i femtioårsaldern, född, uppvuxen och bosatt i Kapstaden. Hennes böcker är mycket uppmärksammade i Sydafrika. Hennes två första romaner, "Dance with a poor man's daughter" och "Frieda and Min" har prisbelönats. Med hennes tredje roman, "Like water in wild places" (Som vatten på vilda platser, Wahlström & Widstrand) introduceras hon nu på svenska.

Pamela Jooste skriver en vacker prosa som för tankarna till nobelpristagaren Nadine Gordimer. I centrum för boken står syskonen Conrad och Beeky. Deras far är en berömd affärsman och senator i det vita parlamentet. Han är också en veritabel hustrumisshandlare. För att stå ut med faderns ständiga verbala och fysiska hotelser utvecklar syskonen en mycket nära relation.

Så långt kommen i boken tänker jag på några kvinnliga finska författare, Leena Lander, Anja Snellman och Maria Jotuni, som i sina böcker beskriver liknande problematik, fast från finlandsvensk horisont. I det fysiska förtrycket finns också en "herrementalitet" och ett förakt för de svaga, de må vara svarta sydafrikaner, barn eller finsk underklass. Conrad tar sin tillflykt till bushmannen Bastian, som lär honom mycket om "den andra sidan". Fadern föraktar bushmännen därför att de aldrig tar till vapen och inte vet vad rädsla är. De är helt enkelt "dumma" resonerar Jack Haartmann. I själva verket är det han som är rädd för bushmännen.

System Beeky engagerar sig politiskt, vi är i tiden i slutet av 1980-talet, slutet på de vitas herravälde i Sydafrika. Conrad däremot vågar inte trotsa faderns order och tar värvning som elitsoldat. Därmed ställs han öga mot öga med den älskade system, när militären kallas in för att skjuta på demonstrerande studenter i Kapstaden.

Pamela Joostes roman kan läsas med feministiska glasögon, fast huvuddelen av boken ägnas åt pojken Conrad. Läser man den med "kolonialistiska" glasögon kan man konstatera att svarta sydafrikaner nästan inte alls förekommer i romanen, däremot de märkliga och småväxta bushmännen, som används som spårare av vita sydafrikanska jägare, och av militären. Läst med feministiska glasögon är det en styv skildring av den "manliga" världen bland vita sydafrikaner, där jakt, vildmarksliv och brännvin anses danande för karaktären. Conrad dras till den världen, och det är där han får lära sig att skjuta och döda djur. I en central scen får han söka upp och skjuta en lösspringande "kafferhund" i de svartas by. Långsamt lär han sig mannens urgamla princip, att döda för att kunna fortsätta leva.

Samtidigt ansätter honom Beeky hela tiden med anklagelser om hur han utnyttjas i det militära. Självdödas hon länge av sitt efternamn, men inte i långa loppet.

Det står helt klart att Pamela Joostes sympatier ligger hos de fredliga bushmännen. Till slut, efter katastrofen, blir det Conrads liberala farbror, "Oom Fan", som får säga: "Vi är ansvariga allihop för de förfärliga saker som har hänt. När det blir dags att axla det ansvaret kan ingen av oss smita undan. Vi måste bära bördan allihop." Conrad blir en av de första som frivilligt träder inför Sanningskommisionen, till sin fars stora förtret.

Det är en styv och fängslande roman, i utmärkt översättning av Britt Arenander.

Mats Myrstener

Studiecirkeln 100 år

Studiecirkeln fyller 100 år i år, så länge är det sedan Oscar Olsson "med skägget" startade studiecirklar inom IOGT i Lund. Detta, att samlas i diskussionsgrupp utan lärare, har ansetts vara något typiskt "svenskt", med rötter i främst nykterhets- och den frikyrkliga folk rörelsen. För arbetarrörelsen blev den alternativa studieväg som studiecirklar och folkhögskolekurser bjöd oerhört betydelsefull, som tidigare påpekats av t.ex. språkvetaren Olle Josephson i projektet "Arbetarrörelsen och språket" (se t.ex. Arbetarna tar ordet, 1996).

Forskning kring vuxnas lärande, med ett modeord kallat "livslångt lärande", och folkbildning, har pågått en tid i

Sverige, främst inom den vuxenpedagogiska forskargruppen vid Lärarhögskolan i Stockholm, och inom forskningsprogrammet MIMER vid Linköpings universitet.

"Ett lärande samtal mellan jämlikar" och "en nyttig form för lärande och socialt umgänge, väl lämpad för informationssamhällets krav" kallar Petros Gougoulakis lite högtravande studiecirkeln ideal i sin avhandling Studiecirkeln – livslångt lärande på svenska. Gougoulakis kom som gäststudent på 1970-talet från Grekland till Oscar Olssons Lund och kom där i kontakt med den svenska studiecirkeln. Han började själv leda studiecirklar och är nu lärare vid Lärarhögskolan i Stockholm. Studiecirkelpedagogiken har länge fascinerat honom.

Varje år genomförs cirka 300.000 studiecirklar inom vitt skilda ämnen i Sverige. 2,8 miljoner människor beräknas ha

tagit del av någon form av studieförbundsverksamhet 1998. Omfattningen gör Sverige unikt i detta hänseende. Gougoulakis spårar den historiska bakgrunden i upplysningstidens tankar om "frigörelse genom kunskap", alltså ett moderniseringsprojekt. Han menar att människovärdet är dess etiska bas, jämlikhet och frihet dess överbyggnad, tankar som sattes på sin spets i.o.m. den franska revolutionen. Statens roll, liksom arbetarrörelsens, har varit viktiga under 1900-talet för legitimiteten av studiecirkel- verksamheten som ett komplement till den traditionella skolundervisningen. Gougoulakis kallar Oscar Olssons idé för en "genial konstruktion" och ett "genialt koncept", av oerhörd betydelse för folkbildningen i Sverige.

"Frivilligheten" är viktig, "sättet att träffas" likaså. Frånvaron av en "cafékultur" i Sverige nämner författaren. "Nyttighetsaspekten" likaså. Studiecirkeln är inte alltför intim men inte heller alltför formell. Detta har dock gjort den svår att exportera till andra länder med annan pedagogisk kultur. En speciell demokratisk människosyn präglar studiecirkelkonceptet, menar Gougoulakis. Alla har en uppgift, alla kan bli "nyttiga". Han tror att den kan spela stor roll för invandrarnas "socialiserande" i framtiden.

Hur är det då med deltagarinflytandet? Många studiecirkelar arbetar trots allt med ett förbestämt material och med något som ibland kan likna traditionell "katederundervisning". Inge Johansson har också understrukit faran med att idealisera studiecirkelverksamheten. Han har understrukit att aktivt självlärande också bygger på att cirkeldeltagarna tar ett ansvar. Historiskt har det dock främst varit den s.k. "arbetaradeln" som gått i studiecirkel och på folkhögskola för att bilda sig.

Men begreppet kan säkert vidgas mer än så. Olof Palme har ju kallat Sverige en "studiecirkeldemokrati". Här menar Gougoulakis att staten, "samhället" och individen har ett delat ansvar för att folkbildningen inte ska uttunnas och mista sin "kritiska funktion". Han menar att studiecirkeln verkligen kan avslöja maktstrukturer, inte minst inom den egna cirkeln.

Gougoulakis tar i avhandlingen ett brett grepp på sitt ämne, från dess idéhistoriska bakgrund till studiecirkeln som mötesplats, pedagogiska metoder, lärandemiljö och kunskapsbas. Teoretiskt bygger han på kända husgudar som Foucault och Bourdieu, språkvetaren Tzvetan Todorov och pedagogikprofessorn Per Johan Ödman. Han åberopar också en progressiv pedagog som Piaget. När det gäller "jämlikhet genom utbildning" kan han hänvisa till Torsten Huséns debattskrift från 1977.

Citaten i boken bygger tyvärr ofta på sekundärkällor och sena upplagor, man störs också av många stav- och tryckfel, språkliga otympligheter och en del slarv. Trots en stor pratighet och viss okoncentration måste man ändå ge författaren en eloge för den stora genomlysning han gett problemområdet. Forskningen kring vår folkbildning är ju

inte alltför stor, Gougoulakis spänner onekligen bågen högt, för vilket han ska ha beröm. Han kan följa debatten från antiken ända in på 2000-talet, vilket ger en väldig spännvidd i resonemanget.

Den historiska delen i avhandlingen är imponerande grundlig, med nedslag i 1912 års biblioteksreform som innebar grundandet av ABF, 1920 års folkbildningsutredning som Oscar Olsson själv ledde, 1944 års utredning som åter betonade studiecirkelverksamhetens betydelse, utredningarna 1960 och 1980, och folkbildningspropositionerna 1991, som innebar inrättandet av ett Folkbildningsråd, och 1998. Här hävdas särskilt folkbildningens stora betydelse för demokratin.

Som avslutning presenteras intervjuer med studiecirkelledare och -deltagare från ABF, Medborgarskolan och SISU. Cirklarna omspannar allt från "Kulturkram" för arbetslösa kvinnor, till datakunskap, antikviteter, och ledarutveckling inom idrottsrörelsen. Gougoulakis analysmetod att se intervjuerna som "texter" i Paul Ricoeurs anda ställer jag mig dock lite frågande till.

Studiecirkeln som "socialt rum" betonas här, som fri umgängesform, som fritidssysselsättning, men också som allmänbildande instrument. Lärandemiljön är kollektiv och informell, arbetsformerna fria och utan stress, här finns varken betygshets eller meriteringsbehov. Nästan alla intervjuade (34 stycken) ger en positiv syn på studiecirkelarbetet. Studiecirkeln passar naturligtvis inte alla. Men den är en flexibel undervisnings- och diskussionsform som ger möjlighet för deltagarinflytande. Får man tro Petros Gougoulakis har den knappast spelat ut sin roll utan går tvärtom stark in i det nya millenniet. Hans grundliga genomgång av fenomenet, "typiskt svenskt" eller ej, syftar framåt på ett positivt sätt och inbjuder till en vidare diskussion om studiecirkelns roll i informationsålderns "livslånga lärande".

Mats Myrstener

Petros Gougoulakis

Studiecirkeln – livslångt lärande på svenska

HLS förlag, Stockholm, 2001 (Diss. Lärarhögskolan Stockholm) 338 s.

Mats Myrstener när läst en bok om Lars Ahlin

Lars Ahlin tillhör utan tvekan efterkrigstidens stora epiker inom svensk skönlitteratur. Hans liv och produktion är väl utforskat av bl.a. Hans Göran Ekman, Gunnar D. Hansson, Arne Melberg, Lars Furuland och Erik A. Nielsen, men mycket återstår att göra. När hustrun Gunnel (med vilken han gjorde en länge efterlängtdad come-back med Hannibal segraren, 1982) utkommer med en minnesbok över Ahlin med många tidigare opublicerade brev är det en viktig pusselbit till Ahlinforskningen. Här får vi intressanta inblickar i Ahlins uppväxt och första år som författare (Ahlin var ju själv rätt knapphändig med upplysningar om sin uppväxt), skildrat i brev till bland andra hustrun, vännen Arne Jones och rektorn på Birkagårdens folkhögskola Gillis Hammar, där Ahlin tog stort intryck av undervisningen, som påverkade hans författarskap mycket. Boken är också illustrerad med fina fotografier.

Det ska påpekas att den nya boken är både subjektiv och selektiv. Gunnel Ahlin har uppenbarligen velat ge en viss bild av författaren, där de religiösa funderingarna hamnar i första rummet. Vi vet genom tidigare forskning att de fanns andra sidor hos Ahlin, man kan tycka att Gunnel Ahlin ger en väl ensidig bild av Ahlin som grubblande mystiker. Men denna sida, med Ahlin som så intresserad av religionen att han till och med funderade på att bli präst, och kritiker av socialismens "glädjebudskap", som han annars i stort sympatiserade med, är väl värd att lyfta fram. Här ges en delvis ny bild av Ahlin, som i varje fall inte jag tidigare kände till.

Förhållandet till fadern, den med tiden allt mer alkoholiserade handelsresanden Gustaf Adactus Ahlin, skulle präglade Ahlins författarskap i grunden. Fadern fick med tiden en stor familj, men lät den långa tider flyta vind för väg, barnen fick t.ex. i Stockholm klara sig i stort sett själva. Denna proletära uppväxt, i tidvis yttersta fattigdom, skulle också präglade Ahlins

författarskap. När fadern dog i Sundsvall 1943 hade Ahlin inte ens råd att åka till begravningen, han hade då inte sett fadern på sju år och fick tillslut pengar av Stadsmissionen i Stockholm till tågbiljetten.

Ahlins farfar, Anders Gustaf, var klensmed från Eskilstuna. Ahlin beskrev honom senare efter ett fotografi: "Han stod bland gesällerna som hade sina stora släggor vilande på marken och träskäften gick upp till deras händer; de stod uppradade framför den låga smedjan med förskinn

Gunnel Ahlin
Lars Ahlin växer upp
Bonniers, 2001. 440 s.

och arbetsblusar, farfar hade en kortare ytterrock och hatt." En schism hade då uppstått med farfarsfar, soldaten Gustaf Ahlin, sedan sonen omvänt till baptismen.

Gunnel Ahlin berättar vidare att farfar Anders Gustaf hemföll åt religiösa grubblerier och alkohol och att hans hustru Sophia lämnade maken och tre barn och flyttade till Sundsvall med en annan man. Efter ett tag flyttade smeden efter och fann hustrun på krogarna i Sundsvall, "bland slödder". Trots detta lappades äktenskapet ihop och två nya barn föddes innan Sophia dog 1894, 46 år gammal. Anders Gustaf stängde sin missionsbokhandel och blev resande kolportör av religiösa skrifter. Att denna uppväxt präglade Lars Ahlins far, som skulle uppvisa samma svagheter som föräldrarna, är självklart.

Med tiden föddes sju barn i äktenskapet mellan Gustaf och Jenny Ahlin, Lars Ahlin var själv, som han skrivit i en bok, "sjätte munnen". Hans födelsehus, Bleckslagargatan 24 i Sundsvall, finns ännu kvar. Pappan var nu handelsresande i tyger och ofta frånvarande från hemmet. Modern Jenny var otrogen och lämnade ibland familjen helt, 1918 flyttade familjen

Ahlin med alla barnen till Stockholm. I Stockholm bodde familjen på Kungsholmen, nära mentalsjukhuset Konradsberg. De bodde i ett stort bostadsområde kallat Holmia, som till och med höll sig med eget folkbibliotek. Efter bara två år lämnade mamma Jenny familjen med en ny man. Det verkade som en spegelbild av farfaderns äktenskap. Fadern fick nu börja arbeta som handelsresande i Norrland igen, barnen, äldsta dottern Siri var nitton, fick klara sig helt själva.

1922 åkte Gustaf Ahlin med sina fyra söner tillbaka till Sundsvall. Här gifte han om sig med strykerskan Tina Jacobsson, som själv hade två söner. För Ahlin, som nu började skolan, blev det en befrielse att få börja studera. I Sundsvall pågick en långdragen strejk bland renhållningsarbetarna och det förekom att ridande polis gjorde chock mot demonstrerande arbetare. 1 maj skadades en polis av misstag och en strid med de demonstrerande pågick enligt Ahlin flera timmar.

Snart skulle Ahlin lära känna Folket i Bilds grundare Ivar Öhman. Öhman gick på läroverket och Ahlin på "aftonskola" och de började författa pjäser ihop och ge ut en tidskrift, Unga röster. Bägge deltog ett tag i den kommunistiska pionjärkåren. Ahlin gick studiecirkel i svenska och lånade på ABF-biblioteket. Nu skedde döds-skotten i Ådalen. Lars Ahlin hade börjat tvivla på att kommunismen skulle frälsa världen.

1933 lämnade han Sundsvall. Han vandringsår är väl beskrivna i debutboken tio år senare, Tåbb med manifestet. Bland annat sålde han egna dikter i stugorna i södra Norrland. I Gävle gjorde han en betydelsefull bekantskap, diakonen Herman Hedberg, "fader Herman", som han många år skulle brevväxla med och diskutera religiösa problem.

Ahlin bedrev under dessa år flitiga studier, bl.a. på Ålsta folkhögskola i Jämtland, där han träffade livskamraten, skulptören Arne Jones.

Folkhögskolans rektor David Palm blev en annan fadersfigur för Ahlin. 1936 kom han till Stockholm. Han skriver att han är "den i hög grad anonyma, som går omkring på gator och torg, sitter i kyrkor och församlingsslokaler – beskådar och lyssnar och drar slutsatser – och lägger allt på minnet." Han gick på föreläsningar på Borgarskolan, såg Per Albin Hansson vid slottet med den nya regeringen, och blev "värmd av silenarnas flammande facklor på Norra Bantorget". Han skriver att han "stelnade av skräck" när han grep efter samma tidning som Per Lagerkvist på stadsbiblioteket, eller när han "trampades på tärna av Vilhelm Moberg". När Kulturfront, en marxistisk kulturförening, ordnade möte hörde han Moa, Karin Boye och Per Meurling. Skildringarna är både beund-

rande och uppsluppet elaka och ironiska. Här framskymtar redan ett av Lars Ahlins stora "credon". De unga marxisterna, skriver han, vågar inte se arbetaren som människa, bara som massvarelse, som ideologi. När Agnes von Krusenstierna avslöjar den borgerliga människans innersta blir hon hyllad av "marxisterna", men när en arbetarförfattare vill beskriva en verklig arbetare på djupet, då blir han hänad. Att en arbetare också skulle ha ett själsliv, något som även Eyvind Johnson är inne på, verkar inte föresväva de unga marxisterna, skriver Ahlin. Under inflytande av Dostojevskij skulle Lars Ahlin komma att förespråka en estetik med kristna inslag: Den som inte förmår avstå från sin varma säng och sänka sig till de fattigaste nivå kan

aldrig förstå och hjälpa i grunden. Perspektivet uppifrån och ner upphävs då aldrig. Därför blir fattighjälpen mest filantropi och puts på ytan. Någon verklig förändring på djupet är det aldrig frågan om, bara polityr. Att vara verkligt radikal, skriver han, det är istället att "sätta människan i högsätet", inte ideologin.

Lars Ahlins bildningsgång har tidigare beskrivits av Lars Furuland. Här får vi en fördjupning som är högtintressant. Vi får följa Ahlin fram till debuten med Tabb med manifestet 1943, och se hur hela verket kommer till, hur Ahlin i breven brottas med texten i år efter år. Säkert döljer den Ahlinska byråladan många fler intressanta brev. Det är bara att hoppas att Gunnel Ahlin fortsätter skriva om Lars.

Dilemma på bibliotek 3

Hur mycket integritet har en låntagare?

Numrets fråga gäller en situation som uppstått i kölvattnet av 11 september i USA och beskrivs i numret av Elaine Harger i en rapport därifrån. Det här är frågan:

"När fotona på de män som kapade de plan som var med i attackerna på World Trade Center publicerades, kände bibliotekarier i Florida igen några som bibliotekslåntagare och kontaktade myndigheterna. Man följde den lagstiftning som kräver att bibliotek samarbetar med FBI och släpper konfidentiell låntagarinformation." Hur skulle ditt bibliotek göra tror du om polisen tycker sig behöva

information om lån etc som en misstänkt pedofil, mordbrännare eller våldtäktsman gjort? Spelar det någon roll vilket brott personen är misstänkt för? Och tycker du att ditt bibliotek gör rätt?"

Det här är ensammanställning av svaren på bis diskussionslista:

1 För det första vill jag säga att jag inte vet vilka avtal biblioteken har med SÄPO och polisen angående sekretesslagen och PUL. Men om personen endast är misstänkt så tycker jag det är fel att lämna ut uppgifterna vad personen än är misstänkt till, om han/hon inte hotar låntagare eller

personal på något vis. Om personen däremot är massmördare är det rätt, tillskillnad från en snattare som säkert kommer på bättre tankar i bibliotekets trevliga lokaler.

Isak

2 Gäller det pedofiler, mordbrännare, våldtäktsmän är svaret givet tycker jag. Då ska man anmäla detta till polisen. Gäller det däremot politiska flyktingar (om man kan tänka sig sådant i Sverige numera?) är jag mer tveksam. En PKK-aktivist t.ex.? En person som lånat extremt islamisk litteratur (om biblioteket har sådant)? Kan man ha sådant förtroende för

polisen att man kan lita på att sådana efterlysningar är väl grundade? Efter Göteborgs-kravallerna och Osmo Vallo-fallet? Där kan jag känna mig mer reserverad. Under 2a världskriget blev ju t.ex. Norrskensflamman belagd med transportförbud, medan antinazistisk press belades med munkavle (Trots allt och GHT var modiga undantag). En sådan situation kan uppstå igen. Och hur gör man om man upptäcker en person som lånar "Mein Kampf" (den finns väl på några bibliotek)? Då är det tveksamt om man ska "hjälpa" polisen. Visst måste det finnas sekretess för bibliotekets låntagare, vilken slags litteratur det än gäller?

Mats Myrstener.

3 Svår fråga. Samhällfarliga personer som pedofiler, mordbrännare etc verkar lätt. Finns det brottslingar som inte är samhällsfarliga. Ja antagligen. Han som vill hjälpa sin fru att dö i England. Säg att han hade lånat böcker om dödshjälp, skulle man lämna ut det till polisen då? Vi har väl inga åligganden som i USA att hjälpa polisen? Förtroendet för dem är ju i gungning som Mats påpekar. Antagligen måste man alltid tänka själv, frågan är vems moral som ska gälla. Hur skiljer sig vår tystnadsplikt från t.ex. en prästs? Där bränner det till mycket mer, men det kanske beror på att man föreställer sig att det kan handla om djup, nära och personlig kontakt. Vi har ju så flyktiga kontakter med folk. Till Mats. Jag kollade Mein Kampf på kul. Stockholms stadsbibliotek har ca 25 ex varav 14 utlånade just nu. Det är en bok som lånas väldigt mycket och inget som någon håller koll på vad jag vet. Så måste det ju vara när det råder åsiktsfrihet

Cay Corneliussen

4 Svaret må etter min mening i utgangspunktet være nei. Politiet kan ikke be biblioteket om opplysninger om en enkelt bruker, uansett hvilke forbrytelser de mistenker vedkommende for. Skal materiale utleveres må etter min mening foreligge en rettskjennelse for at politiet skal kunne be om slikt materiale. Når det er sagt tror jeg sjansen for at pedofile mordbrennere låner faglitteratur om emnet på biblioteket er svært liten. Men at politiske ekstremister gjør det er relativt stor.

*Svein Arne Tinnesand
Sandnes/Norge*

5 Jag menar bestämt att det inte går att ha fixa och färdiga lathundar/manualer för hur man ska uppträda i varje tänkbar situation. Man får lita till sitt eventuella omdöme respektive samvete. Civilkurage eller civil olydnad. Kalla mig pragmatisk om det känns bra. Pedofiler har jag

svårt för, oaktat deras traumatiska barndom. Lämna gärna ut. Mördare likaså. Politiska brott nej. Rån av kiosk nej. I dessa dagar talar alla om en skala. Jag förbehåller mig rätten att använda en skala. Och vad folk har lånat för böcker talar jag Aldrig om.

Ulf Larson

6 "Man får lita till sitt eventuella omdöme respektive samvete." (citerat från Ulf Larssons inlägg) Observera ordet "eventuella". Huh, så hemskt att vara utlämnad åt allmänt tyckande från bibliotekarietären. Jag blir mörkrädd. Mätte juristen skingra mörkret snart. Jag delar Svein Arne Tinnesands uppfattning.

Berit Almered, låntagare mm

7 Ja, men ponera att polisen kommer in på biblioteket och säger att man letar efter nynazister som gjort något brottsligt i Stockholm och vill veta vilka som lånat "Mein Kampf". Onekligen ett "dilemma". Men jag menar att man ska vägra, trots allt.

Däremot ska man inte tillåta nazister verka på biblioteket, inte på något sätt.

Mats Myrstener

8 Uppgift om bibliotekslån regleras ju faktiskt i sekretesslagen, men sekretessen "hindrar inte" att uppgifter som kan ha samband med misstanke om brott lämnas till polis eller åklagare, om brottsföljden är fängelse. Det kan inte räcka med att polisen "tycker sig" behöva uppgiften, det måste nog vara kraftigare uttryckt än så, jag skulle begära en skriftlig framställan där frågan är tydligt preciserad, och den som tar frågan bör vara den som har chefsansvaret för biblioteket. Stor restriktivitet, alltså, men frågan är om man kan vägra under vissa förhållanden?

Karin Fagerberg

Viktigt känna till om

bibliotekssekretess

Susanna Broms, biblioteksjurist på KB, kommenterar

Sekretessbestämmelserna är knepiga att hantera; de är svåra att tolka och det är komplicerat att redogöra för dem. Tolkningen bygger ofta på avvägningar som är svåra att göra, oavsett om man är jurist eller inte. Följande redogörelse av bestämmelserna är därför inte uttömmande utan summarisk.

Inledningsvis skall sägas att det inte förekommer några

avtal som styr hanteringen mellan myndigheter av sekretessbelagda uppgifter eller dokument. Säkerhetspolisen, såväl som alla andra, måste följa svensk lag.

Bestämmelserna om sekretess i biblioteksverksamhet för uppgifter i läneregister regleras i

9 kap 22 § sekretesslagen. Grundregeln är, som de flesta känner till, att uppgifter ur bibliotekens läneregister är allmänna handlingar som kan beläggas med sekretess. Uppgifterna skall beläggas med sekretess om det inte står klart att uppgifterna kan röjas utan skada eller men för den som uppgifterna rör eller någon honom närstående. Detta s.k. omvända skaderekvisit innebär att man skall "tänka sekretess", dvs. att man inte skall lämna ut uppgifter om man inte är säker på att det inte skadar läntagaren själv eller någon nära anhörig till honom.

I vissa fall kan emellertid sekretessbelagd uppgift lämnas ut. Exempelvis får en myndighet enligt 14 kap 2 § 4 st sekretesslagen lämna ut uppgift som angår misstanke om brott till vissa andra myndigheter. Paragrafen lämnar alltså en möjlighet för myndigheten att lämna ut uppgifter om brottsmisstankar. Här måste man dock göra en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Till att börja med skall det vara fråga om misstanke om brott. Det brott som misstanken rör skall vara begånget. Enligt denna paragraf kan man alltså inte lämna ut uppgifter om brott som man tror att någon planerar. Uppgifterna skall lämnas till polis, åklagare eller till annan myndighet som har att ingripa mot brottet. Det aktuella brottet skall vara av en sådan svårhetsgrad att fängelse, och inte bara böter, är föreskrivet för det. Dessutom skall man kunna anta att påföljden blir just fängelse, och inte exempelvis skyddstillsyn.

Sekretessbelagda uppgifter kan emellertid också lämnas ut i enlighet med den s.k. generalklausulen i 14 kap 3 § 1 st sekretesslagen. Denna bestämmelse säger att en uppgift får lämnas ut till en annan myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen skall skydda. Avsikten är att ge utrymme för informationsutbyte, myndigheter emellan som har samma sakliga behörighet till uppgifterna, dvs. har rätt att hantera samma uppgifter.

Enligt förarbetena skall denna paragraf tolkas restriktivt och man skall således vara återhållsam med uppgiftsutbytet. Av förarbetena framgår att denna generalklausul är tillämplig när det gäller att lämna uppgifter om brottsmisstankar. Här ställs dock inga ytterligare krav vilket innebär att denna bestämmelse ger möjlighet att dels lämna ut uppgifter utan samband med en förundersökning, dels lämna uppgifter om misstankar om vanliga bötesbrott.

Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att man under vissa, angivna förhållande faktiskt måste samarbeta med polis och åklagare. Man kan alltså inte vägra med hänvisning till det egna omdömet eller samvetet. Däremot

behöver man inte lämna ut uppgifter i alla lägen. Det är naturligtvis inte särskilt lätt att ta ställning till alla de kriterier som ställs upp i

14 kap 2 § 4 st sekretesslagen men då får man inte glömma generalklausulen.

Framför allt bör därför alla på biblioteket känna till grundläggande fakta om bibliotekssekretessen. När någon begär att få ut en uppgift, bör biblioteket alltid kräva att personen kan visa varifrån han/hon kommer, dvs. personen skall kunna legitimera sig. Vidare bör man kräva en precisering av vad syftet med begäran är, alltså på vilken grund vederbörande vill ha ut uppgifter. På så sätt kan man, förhoppningsvis, sällat bort dem som överhuvudtaget inte har rätt att få ut uppgifter. Varje bibliotek bör därför ha en plan för hur man skall behandla förfrågningar om uppgifter ur läneregistret. Man kan givetvis inte gardera sig inför alla uppkomliga situationer men man bör ändå vara förberedd.

Ur: Kerry Drake

**Vill du gå med i bis
diskussionslista? Anmäl dej via:**

**[http://uk.groups.yahoo.com/group/
bis-listan/](http://uk.groups.yahoo.com/group/bis-listan/)**

**Begränsad
eftersändning**

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med nya adressen på baksidan (ej adressidan).

Avsändare:
Karin Fagerberg
Lyckebyvägen 24
121 52 Johanneshov

B-posttidning

Whisky Monama i Rinkeby och Tranemo april 2002

Whisky Monama från Orlando Public Library i Soweto har under en månad besökt skolor och bibliotek på en rad orter i Sverige inbjuden av de olika skolorna/kommunerna. Värddar har svenska bibliotekarier som deltagit i BiS/EPUs svensk-sydafrikanska biblioteksprojekt varit.

*Foto: Anna Birgitta Eriksson och
Tina Haglund*